

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Anna Tomanová

Západočeská univerzita v Plzni

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Typy rituálů v rodičovství

Anna Tomanová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

Studijní program Specializace v pedagogice

Studijní obor Psychologie se zaměřením na vzdělávání

Bakalářská práce

Typy rituálů v rodičovství

Anna Tomanová

Vedoucí práce:

Mgr. Vladimíra Lovasová, Ph.D.

Katedra psychologie

Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Vladimíře Lovasové, Ph.D. za podporu a vedení při psaní těchto stran. Dále děkuji Monice, za čas a trpělivost při formální a gramatické úpravě textu a nemalé díky patří mé rodině za podporování mých studií. V neposlední řadě patří můj dík všem, kteří byli ochotní sdílet se mnou kousek svého soukromí. Bez všech výše zmíněných osob by tato práce nevznikla.

1	ÚVOD.....	1
	1.2 Téma.....	1
	1.2 Struktura práce	2
2	TEORETICKÉ POZADÍ	3
	2.1 Charakteristika pojmu rituál	3
	2.2 Koncepce rituálů z pohledu historie.....	6
	2.2.1 Teorie Van Gennepa.....	6
	2.2.2 Teorie Victora Turnera	8
	2.3 Rituály v průběhu života	9
	2.3.1 Narození dítěte a dětství	10
	2.3.2 Dospívání a s ním spojené rituály	13
	2.3.3 Svatba a svatební rituály	14
	2.3.4 Pohřby a pohřební rituály	16
	2.4 Rituály v průběhu roku.....	18
	2.4.1 Vánoce.....	18
	2.4.2 Silvestr a Nový rok	24
	2.4.3 Velikonoce.....	25
3	ANALYTICKÁ ČÁST	29
	3.1 Identifikace výzkumného problému a cíl výzkumu	30
	3.2 Výzkumné otázky	30
	3.3 Metodologie.....	31
	3.3.1 Metody	31
	3.3.2 Výzkumný vzorek	31
	3.3.3 Sběr dat	34
	3.3.4 Analýza dat.....	35

3.3.5 Etické hledisko výzkumu	36
3.4 Výsledky výzkumu	36
3.4.1 Obecná ritualita rodiny	36
3.4.2 Každodenní rituály spojené s jídlem	38
3.4.3 Každodenní rituály - ostatní	39
3.4.4 Rituály v průběhu víkendu.....	42
3.4.5 Rituály spojené s vítáním a loučením	45
3.4.6 Oslavy a výročí	46
3.4.7 Vztahy s vrstevníky	49
3.4.8 Vztahy v rodině vyplývající z výpovědí respondentů ...	51
3.4.9 Proměny rituálů	55
4 ZÁVĚR	58
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	63
6 RESUMÉ	66

1 ÚVOD

1.1 Téma

Téma své bakalářské práci jsem zvolila po nesčetných momentech sdílení rodinných hodnot a tradic se svými přáteli a blízkými, zaujalo mě, nakolik se rodinné rituály lidí různí a naopak, které rituály jsou těmi společnými. Rozhodla jsem se proto hlouběji věnovat tematice rodinných rituálů, konkrétněji specifickým rituálům každého dne v životě rodiny z pohledu několika generací.

Rituály jakožto tradiční vzorce chování mají svůj původ a funkci od počátku lidské existence. V dřívějších dobách byly rituály a obřady s nimi související spojené s životními cykly lidstva. Lidé pomocí rituálů odlišovali přechody ročních období, přírodní podmíněnost i důležité mezníky životních událostí. Významnou složkou také bylo to, že rituály byly společenskou záležitostí, díky těmto obřadům jedinec sdílel a podílel se na dění společnosti. Je důležité zdůraznit, že mnoho dříve vykonávaných rituálů souviselo s náboženskými tradicemi společnosti, jakékoliv náboženství je studnice rituálů, které se přenášejí z generace na generaci dále.

V dnešní době je ritualita společnosti utvářena k obrazu doby samotné, mnoho z tradičních rituálů vymizelo či se transformovalo do jednodušší podoby a často také vznikají rituály nové, které zaplňují prázdné místo v našich životech. Existují rituály individuální i skupinové, s náboženským podtextem i bez něho a tradiční i nové formy rituálů, v tomto ohledu se společenské vykonávání rituálů příliš nezměnilo. Rituální chování v životě jednotlivce lze rozdělit na takové, které má osobnější charakter a je utvářeno jedincem samotným nebo pouze v úzkém kruhu rodinném a na ostatní, které má více společenskou známku jednání. Ve společenské kategorii rituálů lze nalézt činnosti, které

jsou veřejné, slouží ke sdílení životních okamžiků jedince s dalším okolím a k jeho zařazení a sounáležení s okolním světem.

1.2 Struktura práce

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu rituálů nejprve v teoretickém kontextu, vymezuji pojem rituál, ritualita, vznik a vývoj rituálů a teoretický přehled vymezení rituálů různými autory. V dalších kapitolách rozdělují rituály podle kategorií četnosti výskytu a důležitosti pro ty, kteří je vykonávají. Tyto kategorie jsou rituály v průběhu života, do nichž zařazuji momenty těhotenství, narození dítěte, dětství, dospělost, svatbu a pohřeb a s nimi spojenou ritualitu, dále rituály v průběhu roku, což jsou především tradiční svátky a tradice. Přirozeně navazují analytickou částí, která se týká každodenních rituálů v rodině. Ve výzkumné části se pomocí analýzy rozhovorů s respondenty pokouším zachytit, jaké rituály převládají v dnešní rodině, jakým způsobem se rituály mění a proč je tomu tak. V závěru práce shrnuji poznatky získané analýzou rozhovorů i vlastní reflexi vytvořené práce.

2 TEORETICKÉ POZADÍ

2.1 Charakteristika pojmu rituál

Studiu rituálů a jejich významu se dodnes zabývá mnoho vědních oborů, nejčastěji humanitní vědy a další vědy o člověku, zmíním například biologii, etologii, kulturní a sociální antropologii, sociologii a psychologii. Psychologie se zabývá rituálem především v aspektu jeho mentálně hygienických funkcí, patologie i následné formy psychoterapie. Pochopení významu rituálů pro člověka je pochopením hlubších potřeb a zařazení jedince ve společnosti. S ritualitou jedince i skupin, například rodiny pracují také četné psychoterapeutické směry.

Pro definování složitě uchopitelného pojmu rituál, jsem vybrala několik citací ze zdrojů oborově se různících, proto, abych získala širší přehled o tom, jak je tento pojem chápán odborníky.

Slovo rituál původně z latiny znamená obřadný, obřad nebo také obyčej.

„Rituál je *obřad, sled slov nebo činů*, probíhající v přísném sledu, které vedou k uskutečnění daného cíle. Dále to může být také pravidelné, pevnou kultickou tradicí stanovené opakování bohoslužebných nebo magických úkon. Synonymum pro slovo rituál je obřad.“(P. Hartl, H. Hartlová, 2000)

Oxford dictionaries definuje rituál následovně:

Náboženský nebo slavnostní ceremoniál se skládá z řady nezbytností a je prováděn podle předem stanoveného pořadí.

Existují pravidla pro provádění rituálních obřadů, speciálně v případě týkající se nějakého náboženského vyznání nebo církve.

Série akcí nebo typu chování, které jsou pravidelně a neustále někým vytvářeny.

Viktor Turner definuje rituál následovně:

„Předepsané formální chování pro příležitosti neodkázané na technickou rutinu, odkazuje na víru v mystické(nebo neempirické) bytosti či síly pokládané za první a poslední příčiny všech účinků.“ (Turner in Bowie, 2000, str. 154)

Z antropologického hlediska lze na rituál nahlížet také jako na:

„Symbolicky a normativně standardizovaný způsob chování a soubor odlišných činností, jehož prostřednictvím příslušníci určité skupiny udržují a upevňují hodnoty a normy své kultury.“(Soukup, str. 642)

Hana Babyrádová, která propojuje lidskou ritualitu s procesem vzdělávání a umělecké činnosti, hovoří o procesu vývoje symbolu v životě jedince, o jeho nutných transformacích a syntézách.

„Člověk se v průběhu života individualizuje a zároveň socializuje. Jedním z nejpřirozenějších prostředků socializace je symbol, který si člověk postupně vytváří a zároveň jej přijímá jako na určitém stupni vývoje společnosti již vytvořený tvar, objevující se v řeči, v orálních, grafických a performativních projevech i v tvorbě hmotného prostředí. Jednotlivé člověkem vytvořené a používané symboly vstupují do složitějších strukturovaných celků-komplexních tvarů, například typů chování. Pro život člověka významným, ze života nevykořenitelným, uzavřeným celkem charakteristickým vždy určitou konstelací symbolických útvarů je rituál.“(Babyrádová, str. 31)

Getrude Kaufmann-Huberová je autorkou, která se zabývá rituály v rodinách z pohledu vývojové a sociální psychologie. Vysvětluje fenomén rituality v pozadí hlubinné psychologie.

„Ve všech kulturách se pěstují rituály, které mají stejnou funkci. Jednoznačně jde o specificky lidský způsob chování, ve smyslu hlubinné psychologie C.G. Junga o chování archetypické. Je tudíž nasnadě, že tento způsob chování působí také v individuálním životě člověka. Ve skutečnosti najdeme rituální chování u všech lidí, ať už v krizích vývojových, individuálních nebo v dobových krizích celého národa. Myslím, že je smysluplné podrobněji prozkoumat tyto prastaré způsoby chování a vědomě je použít v situacích, které nám činí potíže, ve kterých nevíme jak dál, a lpíme na tom, co je staré a překonané, nebo ve kterých jsme ochromeni strachem a cítíme se bezmocní.“(Kaufmann-Huber, 1998, str.9)

Ke shrnutí této kapitoly a úvodu celé práce vymezují pojem rituál jako relativně stálý vzorec chování, který se vyskytuje v pravidelných a častých periodách, těmito periodami může být každý den, týden, měsíc, rok či jedenkrát za život záleží, jaký o druh rituálu se jedná. Tato činnost může být čistě individuální, skupinová, intimní i veřejná, nábožensky zaměřená, tradičně zakořeněná i nově vytvořená.

2.2 Koncepce rituálů z pohledu historie

2.2.1 Teorie Van Gennepa

Francouzský antropolog, religionista a etnolog, který se zabýval studiem rituálů mnoha odlišných kmenů, vytvořil teorii tzv. „rites de passage“ neboli přechodových rituálů. Ve svých dílech popisuje vývoj člověka procesem přirozených přechodů, jsou to změny prostředí i společenského postavení spojené s významnými okamžiky života každého jedince. Ke každému okamžiku změny se nutně vztahují obřady, které mají pomoci jedinci překlenout moment změny z jednoho stavu do dalšího. Tyto obřady jsou podobné, protože mají podobný cíl, přechod jedince do nové etapy života. Gennep zdůrazňuje celospolečenskou závislost na přírodě, proto řadí k přechodovým rituálům i takové, které se týkají přírodních cyklů např. změny ročních období apod.

Dále rozděluje rituály na sympatetické a rituály kontaktní. Sympatetické rituály jsou založeny na působení podobného na podobné. Kontaktní, jejichž princip tkví v materiálnosti a přenosnosti těchto vlastností, například dotekem.

Rituály mohou působit přímo nebo nepřímo. Přímý rituál působí ihned bez další snahy osob, například kletbou. Nepřímý rituál aktivizuje vyšší mocnosti a síly, které dále vykonávají přání osoby, která rituály provádí, účinek těchto činů není okamžitý.

Dělení na rituály profánní a posvátné rozlišuje aspekt náboženského charakteru samotného rituálu. Profánní rituály jsou rituály světské, které nedosahují náboženských záměrů, oproti tomu posvátné ano, jejich charakter však nemusí být rigidní a neměnný, což závisí na interpretaci zúčastněných.

Dále pak ve své knize rozlišuje další kritéria dělení rituálů, rituály pozitivní, které se vůlí toho, kdo je vykonává, stávají konáním, a rituály negativní které, lze také nazvat tabu.

„Tabu je zákaz, příkaz „něco nedělat“ „nejednat“. Z psychologického hlediska odpovídá nechtění(noluntas), tak jako pozitivní rituál odpovídá chtění(voluntas), to znamená, že i tabu vyjadřuje jakýsi způsob vůle a že je činem, a nikoliv negací činu.“(Gennep,1997, str. 17)

Gennep se ve své knize, jejíž název už sám napovídá věnuje především přechodovým rituálům, jeho snahou je ovšem sloučit několik pohledů a kategorií jak na rituály, obřady a mýty nahlížet bez toho, aniž bychom opomenuli nějaké důležité hledisko nebo kritérium dělení. Rituály se v dávných dobách prováděli především při obřadech a nezdá se, že se stávalo, že se mísilo několik výše vyjmenovaných typů rituálů. Je logické, že pokud např. příslušníci určitého kmene chtěli zajistit bohatou úrodu, prováděli rituály pozitivní, ale zároveň se zde objevili i nějaká tabu, proto, aby odehnali potencionální zlo a neúrodu.

Důležitou myšlenkou celé teorie je struktura přechodových rituálů, ty se skládají ze tří fází odloučení, pomezí a sloučení. Každá z fází s sebou přináší také specifické rituály tedy preliminární, prahové a postliminární. Preliminární rituály jsou nejčastěji pohřební rituály, prahové se týkají zásnub, těhotenství aj. a postliminární jsou nejčastěji svatby.

Dále autor vymezuje rozdělování rituálů takto předprahové rituály jsou ty, kterými se odlučujeme od předchozího světa, prahové rituály vykonáváme, ocitneme-li se na pomezí a poprahové při přijetí do nového světa.(Gennep, 1997)

2.2.2 Teorie Victora Turnera

Victor Turner shrnuje myšlenky A. Van Gennepa na kterého následně navazuje následovně:

„Van Gennep ukázal, že všechny rituály přechodu se skládají ze tří fází: odloučení, pomezí(či limenu, což v latině znamená práh) a přijetí. První fáze(odloučení) sestává ze symbolického chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru kulturních postavení(„stavu“) nebo z obou. Během přechodného „liminárního“ období jsou vlastnosti subjektu rituálu („přecházejícího“) nejasné. Prochází kulturní oblastí, která nemá žádné atributy minulého ani nadcházejícího stavu. Ve třetí fázi(znovuzačlenění nebo přijetí) je přechod završen. Subjekt rituálu, jedinec nebo skupina, se znovu nachází v relativně stálém stavu a díky tomu má práva a povinnosti vůči ostatním lidem náležejícím k jasně definovaným a „strukturálním“ typům. Očekává se, že člověk, jenž prošel rituálem, bude jednat v souladu s určitými obyčejí danými normami a etickými pravidly, jež nositele společenského postavení vážou do systému společenských pozic.“(Turner, 2004, str. 96)

Turner navazuje na Gennepovy myšlenky a zavádí pojmy liminarita a *communitas*. Liminarita neboli prahovost je moment, kdy se člověk ocitne mezi dvěma společenskými oblastmi, je to stav, kdy není ani na jedné straně, ale je na rozhraní, na prahu. Tato pozice je pro něho nejistá a společensky nevýhodná ba dokonce zahanbující. Podstatné je, že role liminality není pouze negativní, umožňuje nahlédnout na danou situaci a změnit ji.

Turner ukazuje konflikt struktury a liminality jako základní proces, na kterém stojí společnost. Liminalita nemá jen kognitivní charakter, ale i existenciální. Struktura a její opak nesouvisí jen s klasifikací, ale nabízejí také dva odlišné typy sociálních vztahů. Pro strukturu je typická společnost, kde jsou jasné vztahy a pozice, pro liminalitu je typická *communitas*. *Communitas* vzniká všude tam, kde se jedinci vzdají svých sobeckých snah, sdílejí jednu vizi a zároveň se vymezují vůči tradiční

společnosti (prvotní křesťané, hippies, odpůrci totalitních režimů atd). Jelikož každý řád pramení z chaosu, struktura z liminality, zakládá se i společnost na zkušenosti *communitas*. (Tomanec, 2011).

2.3 Rituály v průběhu života

V průběhu života každého jedince dochází k přelomovým okamžikům, většinou se jedná o situace změny, kdy jedinec přechází do nového stavu, prostoru, období a podobně. Tímto procesem prochází během života většina z nás, záleží na kultuře, tradicích rodiny a odolnosti jedince, na těchto okolnostech bude záviset to, jak náročná bude tato změna pro toho, kdo jí prochází.

Každá změna souvisí s nezadržitelným vývojem, jak se člověk vyvíjí, dostává se do fází, kdy potřebuje ohraničit staré vývojové období a vkročit do nového. S tím souvisí rituály, které jsou nám jednak dány kulturou a jednak si je vytváříme sami.

Momenty, které jsou společností nejvíce ritualizované, jsou narození dítěte, svatba a pohřeb. V knize *Čas života* je uvedena myšlenka, týkající se nejvýznamnějších lidských období: „Lidové úsloví uvádí, že člověk je třikrát divný na světě: když se narodí, když se žení a když umírá. To jsou mezní, přelomové chvíle v životě každého člověka.“(Čas života, str. 18)

V kapitolách níže se budu podrobněji věnovat obřadům a jim náležejícím rituálům, které pomáhají účastníkům překonat momenty životní změny.

2.3.1 Narození dítěte a dětství

Příchod dítěte na svět potažmo příchod nového člena rodiny je velká událost, kterou předchází měsíce příprav a velkých očekávání. Není divu, je to zrod nové osoby, nové osobnosti, nového života. Nastávající rodina se do posledních okamžiků připravuje a v netrpělivém očekávání doufá, že vše proběhne bez komplikací. Porod samotný a s ním spojené rituály se liší podle dané kultury, ale i s měnící se dobou. Například dříve v české společnosti nebyvalo zvykem, aby byl otec přítomen u porodu, dnes je tomu naopak, často si dokonce budoucí otcové nahrávají či fotí průběh příchodu potomka na svět. V dávných dobách byl průběh porodu výlučně v rukou tzv. porodních bab, tyto ženy přivedly dítě na svět a zodpovídaly za dobrý zdravotní stav dítěte i rodičky. Václav Frolec popisuje jako důležité momenty narození dítěte těhotenství, šestinedělí matky a následné přijetí dítěte do společnosti. Dříve se dbalo na zdraví a blahobyt matky i dítěte, rituály směřovaly k zajištění štěstí, zdraví a pozitivních energií dítěti. Jedním z mála rituálů souvisejících s narozením dítěte jsou bujaré oslavy příchodu nového člena rodiny. V mnoha rodinách je zvykem, že novopečený otec několik hodin či dní po porodu oznamuje všem blízkým a známým šťastnou novinu a konají se veliké oslavy ve společnosti nejbližších. Je to oslava nového potomka a nově nabytého otcovství. Několik dní po porodu se v případě, že je vše v pořádku vrací matka s dítětem do svého domova, a ve chvíli, kdy je připravena začne přijímat návštěvy. Návštěvníci a gratulanti jí nosí dary, květiny a přání a přejí celé rodině šťastnou budoucnost. Tyto akty lze považovat za slučovací rituály, matka i s dítětem je přijímána do společnosti.

V dnešní společnosti málo častý, avšak dříve běžným obřadem byly křtiny. Křtem bylo dítě oficiálně přijato do křesťanské obce a bylo mu požehnáno. Funkci porodních bab dnes přebraly kvalifikovaná porodnická oddělení, porodní sestry či asistentky, avšak tradice domácích či porodu

nevyhasíná, naopak v dnešní době se stále více žen přiklání k porodům ve svém vlastním přirozeném prostředí. Další důležitou rolí byl dříve kmotr nebo kmotra, tento člověk byl jakýmsi zástupcem v případě, že by dítě přišlo o biologické rodiče, zároveň to byl blízký přítel rodiny i dítěte samotného, tato role v dnešní společnosti ustoupila. Frolec vysvětluje tuto změnu následovně: „Úloha kmotrů jako přímých svědků legitimního narození dítěte a jejich význam pro jeho další život včetně materiální podpory se měnila postupně v souvislosti se společenskoekonomickými změnami, které pronikly až do struktury rodinných vztahů.“(Čas života, str. 48)

V dnešní české většinově ateistické společnosti rituální křtění novorozenců přebírá často tzv. Vítání občánků. Tento akt se koná v prostorách města či obce, kde má rodina trvalé bydliště, většinou je to radnice. V obřadní síni se sejdou rodiče, někdy i prarodiče s dětmi a při slavnostním ceremoniálu, při kterém zástupce obce přednese řeč, jsou oficiálně přivítáni. Následně jsou zapsáni do Pamětní knihy města nebo dostanou potvrzující předměty, medaile, listinu atd., tyto detaily a okolnosti už jsou závislé na zvycích v daném kraji.

V období dětství dochází k první velké změně v době, kdy matka začne chodit opět do práce a dítě nejčastěji nastupuje do jeslí a mateřské školy. Tím se mění denní režim rodiny a s ním spojené rituály. V rodině vznikají nové rituály související s pobytem dítěte v zařízení. Pro mnoho dětí je přechod související s pobytem v mateřské škole z počátku náročný, proto si děti vypěstují uklidňující rituály, například nošení oblíbených hraček, oblečení, loučení s rodiči před vstupem do zařízení a podobně.

Tyto situace jsou náročné nejen pro děti, ale i pro jejich rodiče, proces zvykání si na vzájemné odloučení je pro rodinu nová situace, na kterou si musí všichni její členové postupně navyknout. Ať už jsou rituály

dítěte i rodiny jakékoliv měly by mít podle Kaufmann-Huberové tyto funkce: postupné odpoutání se od nejbližších osob, nalezení nových kontaktů, zlepšení zvládnutí strachu, proces přizpůsobování se vrstevnické skupině, zvládnutí oidipovské problematiky, rozvoj pozitivního vnímání sexuální identity, zlepšování vnímání reality. (Kaufmann-Huber, str. 35)

Dalším přechodovým stádiem v dětství je nástup na základní školu. Pokud dítě navštěvovalo mateřskou školu, má už jisté zkušenosti a umí se pohybovat mezi vrstevníky i autoritami v podobě učitelek či vychovatelek, dále je zvyklé dodržovat daný režim dne i pravidla týkajícího se soužití v kolektivu. S nástupem do školy se pro dítě mnohé z naučených rituálů mění, zkracuje se čas vymezený hraní, dítě je navykáno procesu učení, je po něm vyžadována kázeň, pozornost a určitý výkon, odpovídající jeho věku.

První den školy jdou obvykle rodiče a ostatní členové rodiny s prvňáčkem do školy, dostane tradiční kornout plný sladkostí, nutnou školní výbavu jako aktovku, penál, přezůvky atd. a ve třídě plně stejně napjatých dětí pozorně sedí ve své lavici a poslouchá projev nové paní učitelky. Tuto událost lze zařadit k slučovacím rituálům, děti se stávají členy nové skupiny, nového prostředí a nového režimu, který slouží k jejich vzdělávání.

Ritualita tohoto období měla by napomáhat především k dalšímu odpoutávání se od rodiny, ke zvýšení autonomie dítěte, k zažívání radosti ze zvládnutí výkonu, k posílení pozitivního postoje a vytrvalosti v práci, dalším kontaktům s vrstevníky a učení se efektivním způsobům zvládnutí konfliktových situací. (Kaufmann- Huber, str. 44)

2.3.2 Dospívání a s ním spojené rituály

Pojem dospívání a dospělost je jedním z mnoha pojmů, které jsou v dnešní společnosti diskutovaným tématem. V dřívějších dobách existovaly rituály a obřady, pomocí kterých se z dítěte stával dospělých, nedospělý jedinec překračoval pomyslnou dělící hranici a rituálně vstupoval do světa dospělých. Dříve to v české společnosti bývaly slavnosti postřížin, kdy se na znamení dospělosti odstříhnul mladým lidem pramen vlasů. Mezi dalšími bych zmínila slavnostní ukončení a opuštění základní školy či veřejné předávání občanských průkazů. V některých jiných společnostech je za důkaz dospělosti a zralosti člověka považovaná biologická či také sexuální zralost, ve chvíli, kdy děvče dostane svou první menstruaci a hoch poluci, jsou ve své kultuře považováni za zralé, tudíž dospělé jedince schopné sňatku a založení nové rodiny.

V současné české společnosti je za legitimní hranici dospělosti považován věk 18 let, kdy je člověk právně zodpovědný za své činy. V den, kdy dovrší své osmnácté narozeniny, se stává plnoprávným a společensky považovaným za dospělého. Tato událost je v rodině oslavována, podobně jako jiné výroční situace, s tím, že některé rodiny mají speciální rodinné zvyky, které s tímto dnem souvisí.

Jako další mezník dospělosti lze zdůraznit maturitní zkoušku. Tím, že student úspěšně složí maturitní zkoušku, někdy nazývanou zkouška dospělosti se stává oficiálně dospělým. Oslavy 18-tých narozenin či složení maturity jsou v životě mladého člověka důležitou událostí, v následujícím životě na něho budou kladeny mnohem větší požadavky a čeká ho nemálo povinností, což si mnoho mladých lidí uvědomuje a bouřlivě oslavuje svůj přechod do dospělosti. Rodiče, prarodiče i ostatní příbuzní často čerstvým dospělým členům rodiny dávají symbolické dary, často i poměrně cenné, které slouží jako památka na tento den, tyto dary

mohou být například šperky v případě dívek, hmotné dary či automobily jsou častější pro muže, mnoho z těchto věcí jsou rodinné památky, které se předávají z generace na generaci.

V dnešní době již neaktuální, ale donedávna povinným momentem, kterým se muži stávali dospělými, byl odvod na povinnou vojenskou službu. Dnes je tento rituál, který znamená odloučení od rodiny, dobrovolnou volbou každého dospělého muže.

2.3.3 Svatba a svatební rituály

K zamyšlení nad úvodním citátem, že člověk je v životě třikrát divný - při narození, svatbě a smrti, ráda bych se nad touto myšlenkou pozastavila, v životě většiny jedinců se uskutečňuje toto životní schéma, narození – svatba - smrt, není však zásadou, že se v životě každého člověka uskuteční svatba, jisté však je, že narození a smrt jsou mezníky, které vymezují existenci veškerého lidského bytí. Ze všech obyčejových zvyků a obřadů je svatba nejvíce rozvinutá, jde tu o syntézu obyčejových a obřadních úkonů, náboženské představy, právní a etické normy, dále hudební a taneční tradice, oděvní, pokrmové a ostatní zvyky. Je možno vymezit dvě roviny svatebního aktu, rovinu právní a rovinu kulturní. (Frolec, 1985). V následující kapitole budu věnovat především kulturní stránce samotného aktu. V naší kultuře těžko hledat v rodině větší a důležitější slavnost než svatbu.

Samotnou svatbu předchází rituál zasnoubení, při němž nejčastěji muž takzvaně požádá ženu o ruku. Bývá zvykem, že muž při slavnostní nebo předem připravené situaci před ženou poklekne nebo jí předá zasnubní prsten s otázkou, zda si ho chce vzít za svého manžela. Po kladné odpovědi partnerky, navlékne muž ženě prsten na prsteník levé ruky. I snoubenka může předat snoubenci prsten, ale není to tak obvyklé, jako předání prstenu ženě. Pokud by si předávali prsteny oba, měl by být ten pro dívku bohatší a efektnější. Snoubenka může místo prstenu

partnerovi věnovat nějaký dárek, který bude trvale nosit u sebe, třeba řetízek, pero nebo hodinky. Žena svůj zasnubní prsten nosí do doby, než jej nahradí prsten snubní, někdy se stává, že ženy nosí naráz oba šperky.

Přípravy a svatební den samotný je plný tradičních rituálů. Například v den svatby musí mít nevěsta krásné nové šaty, ale je nezbytnost, aby u sebe měla něco nového (symbol nového začátku), něco půjčeného (od veselého člověka, aby taky zůstala veselá), něco starého (jako symbol rodinných tradic) a něco modrého (barva Panny Marie-křesťanská tradice). Svatební šaty by měly být barvy bílé, značící nevinnost, stejně jako závoj. Další nezbytností je, aby ženich neviděl nevěstu ve svatební den, dokud nepůjde k oltáři, kdyby ji spatřil, prý by to novomanželům přineslo smůlu. Dnes se tento zvyk dodržuje i z důvodu, že ženy chtějí být ve svatební den krásné a chtějí být spatřeny až ve chvíli, kdy budou dokonale připraveny.

Obřad samotný začíná příchodem ženicha k oltáři, kde netrpělivě vyčkává příchodu nevěsty, kterou přivádí otec, ten jí poté předá ženichovi a začíná obřad. Svatební obřad je zakončený manželským, někdy také posvátným slibem, kdy si snoubenci slibují věrnost a lásku v dobrém i ve zlém. Poté, co si navzájem slíbí oddanost a věrnost si vymění snubní prsteny a zakončí ceremoniál prvním novomanželským polibkem. Dále následuje podpis novomanželů a svědků a poté přicházejí poblahopřát nejprve oddávající, následovně svědci, rodiče, příbuzní a další svatební hosté. Po blahopřání odchází všichni účastníci z místa konání obřadu a cestou jsou posypáváni rýží, která má zajistit bohatství a plodnost nového manželství. Někdy také nevěsta zahazuje svatební kytici otočená zády k hostům, která z přítomných dam ji chytí, ta se podle pověry do roka vdá. Svatební hosté se v ozdobených autech vydávají v koloně na místo, kde bude probíhat svatební hostina. Auto, ve kterém jede nevěsta, je ozdobeno kyticí či malou panenkou, ženichův vůz panáčkem v obleku.

Svatební hostina začíná společným obědem, kdy novomanželé jedí polévku společně z jednoho talíře, tímto zvykem si mají zvykat na spolupráci, která je v manželství čeká. Poté se také rozbije talíř a úkolem novomanželského páru je zamést všechny střepy. Během svatebního obřadu je často unesena nevěsta svými a ženichovými přáteli, neutečou daleko, pouze do blízkého nebo známého restauračního zařízení, kde mezitím popíjejí na účet, který musí ženich zaplatit jako vykoupení poté, co svou ženu objeví. Neméně důležitým rituálem je také první tanec novomanželů, společné krájení dortu, proslov a přípitek rodičů snoubenců a mnoho dalších tradičních zvyků.

Svatba a veškeré rituály s ní spojené mají historické kořeny sahající hluboko do počátků historie lidstva. Člověk je podle tradice předurčen k životu v páru a proto rozhodne-li se žít s někým v manželství nutně, musí projít množstvím potřebných rituálů. Ritualita i posvátnost svateb se jistě s dobou mění, avšak důležité funkce zůstávají. V. Frolec v návaznosti na teorii V. Gennepa rozděluje svatební rituály dle liminarity následovně. Mezi rituály odlučovací patří například rozlučka ženicha (dnes i nevěsty), prošení nevěsty, tanec na rozloučenou, vydání nevěsty. Do rituálů pomezních lze řadit odchod k nevěstě, překážky, oblékání nevěsty, odchod do kostela, oběd a další. Slučovací rituály můžeme nalézt například ve vítání nevěsty, večeři, kladení na lože a tanec nevěsty. (Frolec, 1985, str. 63)

2.3.4 Pohřby a pohřební rituály

Člověk jakožto tvor zranitelný má vymezený čas, který je mu dán na tomto světě. Každý jedinec si v určitém bodě svého vývoje uvědomí svou smrtelnost a omezenost svých možností a existence svého bytí. Je to právě smrt ostatních, která nám připomíná smrtelnost vlastní. Je to lidskou přirozeností mít strach ze smrti a obávat se kdy a jakým

způsobem zakončíme své bytí. V tomto ohledu je předpokladem menších obav fakt lidské víry, tradiční světová náboženství i primitivní víry napomáhají lidem k víře například v posmrtný život či jiným formám smíření se se smrtí, které pomáhá jedinci psychicky se připravit na smrt vlastní i svých blízkých.

Pohřeb je jednou z forem vyrovnávání se s odchodem blízké osoby. Z pohledu teorie přechodových rituálů je tento obřad specifický tím, že je pomezím mezi světem živých a světem zemřelých, tedy záhrobím, které je dodnes mystickým a těžko uchopitelným pojmem. Pohřební rituály měly zajistit, aby zemřelý odešel v poklidu na onen svět a zajistit aby byla rodina ochráněna od zlých duchů.(Frolec, 1985). Pohřeb je tedy jistě rituálem přechodu, rodina pozůstalých se vyrovnává se ztrátou a změnou své struktury. Právě pohřeb má zajistit tuto funkci tak, aby se rodina mohla důstojně rozloučit se zesnulým členem rodiny. Je nutné oddělovat ritualitu pohřbů církevních a světských, v dalším textu budu věnovat svou pozornost především světským obřadům.

Dříve byl pohřeb v českých zemích událostí, které se účastnilo široké spektrum příbuzných, známých i sousedů, pokud někdo umřel, rozezněl se ve vesnici či městě zvon a zazněl takzvaný umíráček. Rakev s nebožtíkem byla vystavena v domě zesnulého nebo před ním a lidé z okolí se s ním chodili rozloučit. V den pohřbu vycházel smuteční průvod od domu zemřelého až na hřbitov nebo místo, kde byl pochován. Rakev nesli členové rodiny, blízcí nebo se vezla na voze. Následoval obřad na jehož konci smuteční hosté vhazovali do jámy s rakví dary, květiny nebo hlínu, aby měl nebožtík dobrou cestu do světa zesnulých. Následovala hostina a oslavy.

Dnešní tradice pohřbů prošla velkými transformacemi. Mnoho zemřelých je zpopelněno či pouze rozprášeno na loučce.(Béřešová, 2011) Pokud se budeme držet standardních postupů, které se dodržovaly

po několik desítek let donedávna či dodnes, vypadal průběh smuteční události následovně. Rodina pozůstalých zasílala blízkým lidem smuteční oznámení, ve kterém informovala o smrti člena rodiny a přibližném termínu pohřbu. Následně vyřizovala všechny formální záležitosti s pohřební službou, kremačním zařízením a podobně. Samotný pohřeb jakožto rituální rozloučení se zemřelým probíhá obřadem v kremační síni nad hrobem, pokud je zesnulý ukládán do země nebo na prašné loučce při rozprášení popela. Smuteční řečník přednáší řeč, kterou si rodina předem částečně zadala. Při smutečním řečnění mají všichni přítomní čas a prostor v hloubi svého nitra zavzpomínat na svého blízkého a vnitřně se s ním rozloučit. Na konci obřadu se hosté odeberou vyjádřit soustrast nejbližší rodině zesnulého. Následně se koná smuteční hostina, kdy rodina a nejbližší v dobrém vzpomínají na blízkého člověka, který je opustil. Částečně je tato hostina oslavou života, částečně vzdání úcty a zavzpomínání na zemřelého a částečně také plní svou psychohygienickou funkci pozůstalým, ostatně jako pohřební rituál samotný.

2.4 Rituály v průběhu roku

2.4.1 Vánoce

Vánoční svátky v České republice připadají na dny 24. až 26. Prosince, jsou to původně křesťanské oslavy narození Ježíše. Podle Bible se Marii a Josefovi narodil malý Ježíšek v městě Betlémě, kam přišli z Nazaretu. Marie dítě povila ve chlévě na slámě, a protože neměla kolébku, položila dítě do jesliček, které sloužily ke krmení dobytka. Jako první se o narození dozvěděli místní pastýři, kterým se zjevil anděl a zvěstoval, že se narodil spasitel. Pastýři se vydali na cestu, aby se novému králi poklonili, dále také přišli tři mudrcové- tři králové, kterým ukazovala cestu z východu zářící hvězda, ti přinesli dary-myrru, kadidlo a zlato. Jak je vidno ze starého příběhu, dodnes patří spoustu ze symbolů

mezi neodmyslitelné znaky dnešních Vánoc. Tradice a pranostiky týkající se Vánoc se v průběhu lidských generací měnily a podle krajů a kultur různě obměňovaly, dodnes však zůstává několik tradic společných a s nimi i spousta rodinných rituálů, kterým se budu věnovat v této kapitole. Jelikož je tato kapitola poměrně široká budu se jí snažit obsáhnout postupně od jednotlivých rodinných zvyků, přičemž každý stručně popíši.

Vánoce a doba předvánoční samotná nezačíná přímo Štědrým dnem, ale předchází jí přibližně měsíc, který nazýváme adventem. Advent začíná vždy čtvrtou nedělí před Vánoci, název původně z latiny znamená příchod a původně byl dobou očekávání spasitele na svět. Doba adventní je přípravou na Vánoce, původně to bylo období půstů a odříkání. Každá z adventních nedělí má své označení-železná, bronzová, stříbrná, zlatá. Dnes je obvyklé, že si rodina vyrobí nebo pořídí adventní věnec, ten je ozdoben buď přírodním materiálem- chvojí, jmelí, šišky, cesmína a jiné, případně zlatou barvou nebo moderní věnec z různých materiálů a barev. Na věnci umístí 4 svíčky a každou nedělí se zapálí jedna, takže poslední nedělí před Štědrým dnem hoří všechny čtyři svíčky. Mezi další zvyky patří, že děti dostanou adventní kalendář, ten obsahuje 24 okýnek, ve kterých se skrývá malé překvapení, dnes většinou čokoládová figurka, dříve okýnka obsahovaly obrázky, verše nebo krátké příběhy, zřídka děti od rodičů dostanou vlastnoručně vyrobený kalendář. Děti si každý den počínaje 1. prosincem otevřou jedno okénko a tím si krátí čas, který jim zbývá do Štědrého dne. V některých rodinách je zvykem, že si děti rozbalují svá okénka společně s celou rodinou a sdílí tak čas i zážitky s rodiči a sourozenci.

Mezi další předvánoční rituály patří pořízení tzv. barborky, to je uříznutá větvička z třešňového stromku na den svátku svaté Barbory (4.12.), kterou rodina vloží do vázy s vodou a čeká se, zda vykvete. Dříve se tradovalo, že pokud do Štědrého dne vykvete, mladá dívka z rodiny se příští rok vdá. Dnes slouží barborka spíše na ozdobu, pokud rozkvete,

zdobí slavnostní stůl. Rodinné rituály na tento den souvisejí spíše s pořízením větvíček, některé rodiny se vydávají za svými příbuznými, navštěvují se a obdarovávají právě barborkami, kdy se rodina společně vydá na návštěvu za příbuznými a zároveň si domů přinesou tradiční symbol. V dalších dnech ubíhajících do Vánoc se čeká, zda vykvete či ne.

Hned následující den 5. prosince přichází do domácností Mikuláš se svými pomocníky Andělem a Čertem aby děti obdaroval. Děti si připravují s pomocí rodičů nebo jiných dospělých básničku, kterou později zarecitují. V dnešní době si rodiče často objednávají služby této trojice, ale občas se ještě i některý tatínek převleče za Mikuláše a s pomocí svých známých přijde děti vyzkoušet, zda byly celý rok hodné a nezlobily rodiče. V tomto zvyku hrají rodiče velkou roli, protože většina dětí se bojí, že je čert odnese do pekla, často se u rodičů schovávají a hledají oporu, a právě rodiče své ratolesti nabádají k samostatnosti a přednesu předem tak pilně trénované básně. Rituál v těchto okamžicích vidím jednak v čase, který rodiče věnují přípravě básničky, dále také pomáhají dětem s přednesem a v neposlední řadě děti tiší a podporují je. Poté co děti splní svůj úkol obdrží košík, pytlík nebo punčochu plnou sladkostí a ovoce pokud byly hodné, případně se objeví brambora nebo kousek uhlí pokud trochu zlobily. Děti si pak v rozradostnění, že přežily, balíčky rozbalují a dělí se s rodiči o informace nebo pamlsky, co v balíčcích našly, společně tak tráví rodina celý večer v kruhu úzké, často i širší rodiny například prarodiče v přátelské předvánoční atmosféře.

Vánočním svátkům ve většině rodin předchází velký takzvaně předvánoční úklid. Nejčastěji matka zapojí do úklidu všechny členy rodiny a společně připraví své obydlí tak, aby bylo na svátky čisté a útulné, aby se členové rodiny cítili v domově dobře. Podle mého názoru je tato tradice jedna z nejméně oblíbených, ač se při ní sejdou všichni členové rodiny, zřídka kdy dělají nějakou činnost společně a typy těchto rituálů jsou především rutinní a neobohacující.

Výše zmíněné ovšem neplatí pro tradiční pečení vánočního cukroví a perníčků. Při této činnosti se schází rodina a ve vzájemné spolupráci tvoří typické druhy pochoutek. Každá rodina má své oblíbené druhy cukroví a speciální postupy, které se právě při společných večerech předávají z generace na generaci. Ač v dnešní době mnoho žen nemá čas na pečení, přesto si najdou alespoň chvíli na zhotovení jednoho až dvou druhů cukroví a zapojí své ratolesti do zdobení a ochutnávání pochoutek.

Štědrý den je dnes ve většinové české společnosti považován za nejvýznamnější rodinnou a kulturní tradici. Vánoce jsou znamením klidu a míru, lidé na sebe mají být hodní, vzpomenou na své známé a popřejí jim hezké svátky, zároveň jsou to oslavy související s jídlem a hodováním u společného stolu. Štědrý den je plný tradic a rituálů od samého rána. Rodina si rozdělí úkoly a její členové se společně připravují na slavnostní večer.

Významný rituál je zdobení vánočního stromečku, ne ve všech rodinách je nutně zdoben až 24. prosince, někdy i dříve, ale důležité je, jak ho rodina zdobí, zda se účastní všichni členové, nebo jen někteří. Postupy a dekorace ke zdobení stromku se rodinu od rodiny liší, tradičně se ovšem na stromek věšeli přírodní materiály jako slámové figurky, perníčky, sušené ovoce a dekorace zlaté a červené barvy.

Ve většině domácností také hrají koledy nebo pohádky s vánoční tematikou, především v rodinách s malými dětmi hrají pohádky z televize po většinu dne, rodiče tak mají čas na přípravu slavnostního večera a děti si krátí dlouhý čas netrpělivosti. Koledy hrají někdy celý den nebo si je rodina pouští až při slavnostní večeři.

Důležitým rituálem tohoto dne je jídlo. Traduje se nemálo pověr, například kdo se po celý den až do večere postí, uvidí zlaté prasátko, někdy v úpravě stačí nejíst jen maso. Na oběd, pokud se tedy rodina

nepostí, se dělají tradiční pokrmy jako kuba, hubník nebo se jí rybí polévka. Většinou je oběd skromnější a o to víc je hojný stůl štědrovečerní.

Pokud rodina celý den nepřipravuje domov a jídlo na večer, často chodí rodiny ven na procházky, chodí do přírody buď sami, nebo se svými známými, ve městech se navštěvují známí a příbuzní navzájem, pozdraví se, popřejí si krásné a klidné svátky, ochutnají své cukroví, někdy je tradiční i konzumace alkoholických nápojů například svařeného vína, grogu, nebo tvrdších destilátů. Takto v opojné vánoční atmosféře stráví přátelé a příbuzní odpoledne. Odpoledne či navečer se vrací domů a začínají se chystat, je důležité, aby všichni členové rodiny usedali ke stolu svátečně a čistě oblečení a upraveni, tudíž se před večeří všichni chystají a takříkajíc se dávají do gala. Jistě také neopomeňme důležitost příprav v kuchyni, kde se chystá tradiční pokrm- rybí polévka, smažený kapr s bramborovým salátem, někdy šunková rolka s křenem. Důležitým rituálem je položená šupina z kapra pod talířem, ta má v příštím roce přinést hojnost a dostatek peněz tomu, kdo jí bude nosit v peněženke. Jedna starší tradice určuje, že se mají všichni sejít u stolu a až se začne hodovat, nikdo nesmí opustit své místo u stolu dokud všichni nedojí, jinak by se v této sestavě nemusela rodina příští rok sejít. Dříve se také symbolicky prostíralo o jedno místo navíc, pro potencionální návštěvy, jako známka toho, že je rodina ochotná přijmout strávnicka u slavnostního stolu.

Po náročných přípravách v kuchyni, koupelně, šatně, u stromečku atd. nastává konečně tolik očekávaná hostina. Rodina se sesedne u slavnostní tabule a v poklidu při světle svíček, zvuků koled a vybírání rybích kostí klidně vychutnává společné jídlo. Poté co všichni dojí, přichází čas rozbalování dárků, tam, kde mají malé děti, nastupuje tradiční vyhlížení Ježíška v pokojíčku, zatímco jeden z rodičů chystá dárky pod stromek. Náhle zazvoní zvoneček a rodina se schází u

rozsvíceného stromu, na kterém hoří prskavky a svíčky. Dosud se v některých domácnostech udržela tradice zpívání vánočních koled před stromečkem, děti buď samotné, nebo s rodiči zazpívají několik oblíbených koled, aby si vzpomněli na dávné doby a historii Vánoc vůbec. Následně některý člen/členové rodiny rozdávají postupně dárky a rozbalují se, lidé se mají z dárků těšit a sdílet radost se svými blízkými. Štědrý večer je slaven v úzkém kruhu rodinném, do kterého často přibudou i prarodiče, osamocení členové rodiny, zvířata a všichni, kteří chtějí strávit společný čas vánoční v kruhu rodinném. Po rozbalení všech darů nastane v rodině klidnější atmosféra, rodiče, kteří několik týdnů chystali vše potřebné, si oddechnou, že vše zvládli, děti se konečně dočkaly vytoužených dárků, o které si psaly v dopise pro Ježíška, a tak přijde čas koukání na klasickou každoroční vánoční pohádku, poslouchání koled, povídání si v kruhu rodinném a těšení se ze samotné atmosféry Vánoc.

Boží hod vánoční, který připadá na 25. prosince, byl dříve dnem, kdy se nemělo pracovat ani chodit po návštěvách, jen zbožně odpočívat. Dnes je tomu o všem jinak, v některých rodinách se opravdu rozjímá, nasává atmosféra klidu a odpočívá, ale v jiných rodinách je tento den ve znamení návštěv příbuzných. Často přijíždějí prarodiče ke svým dětem nebo naopak vychutnat si společný oběd či večeři. I zde se rozdávají dárky, které tu také zanechal Ježíšek, povídá se, poslouchají se koledy, kouká se na pohádky. Tento i následující den svátek Svátého Štěpána je dnem štědrého hodování, návštěv svých blízkých a času, který tráví rodina spolu. Vánoce jsou rituálem samy o sobě a v tomto svátečním čase vykonává nespočet rituálů, které jsou ovšem dané kulturou.

„Je před námi možnost dát dětem dárek nad dárky. Příležitost, která se naskýtá v takovém rozsahu také víceméně jednou do roka. Dát dětem jistotu, že máme rádi nejen je, tj. tyto své děti, ale že se máme rádi navzájem, my dospělí kolem dokola-maminka s tatínkem, babička a dědeček, přátelé a všichni ti, kdo jsou naši

rodině blízcí. Takovýto dárek citové jistoty v rodinném společenství se nikdy neztratí, nezkaží, nezestárne, nezapomene.“(Matějčec, 1996)

2.4.2 Silvestr a Nový rok

31. prosince je poslední den našeho kalendářního roku. Lidé oslavují konec roku a příchod roku nového, ideálně lepšího a úspěšnějšího. V posledních dnech starého roku si lidé zasílají přání nebo textové zprávy, které vinšují příští rok plný štěstí, zdraví, úspěšných dnů a spokojenosti, těmto přáníčkům se říká PF, neboli Pour Feliciter, tedy pro štěstí. Silvestr je dnes dnem dělobuchů, ohňostrojů a pyrotechnických atrakcí. Celý tento den lidé vypouštějí různé zábavné pyrotechniky, které vrcholí o půlnoci, tedy v čase, kdy starý rok končí a přichází nový. Je zvykem trávit tento den se svými známými a rodinou a oslavovat. Neodmyslitelně k tomu patří kromě tradičních ohňostrojů také požívání alkoholických nápojů. Celý den se tedy nese v duchu oslav, které vrcholí odpočítáváním posledních vteřin do půlnoci, poté si lidé připíjejí sektem, přejí si vše nejlepší do nového roku, často i volají svým blízkým, se kterými v tu chvíli nejsou, aby jim také popřáli, a často v bujaré oslavě pokračují do ranních hodin. Například u nás v rodině panuje tradice, že se na Silvestra bude prát Starý rok s Novým, jako dítě jsem vždy s rodiči vyhlížela s oknem, zda už se perou a doufala, že vyhraje ten Nový, tedy mladší postava znamenající pro mě něco dosud neobjeveného, nového s příslibem tajemství. Pro děti je tento den také výjimečný jelikož mají oficiálně dovoleno zůstat vzhůru až do půlnoci, pokud jsou na to dostatečně staré, tudíž si užívají dovolené výjimky, co jim síly stačí.

Nový rok, tedy 1. ledna se nese v duchu pořekadla jak na Nový rok, tak po celý rok. Ve spoustě rodin je snaha, aby byl domov čistý a útulný, tedy se uklízí. Avšak nejen pro mou práci důležitější je zvyk, aby byla rodina tento den pohromadě, sešla u společného stolu, aby na sebe její

členové byli hodní a milý a aby to tak pokud možno zůstalo celý následující rok. Několik tradic se nám dochovalo také, co se pokrmů tento den týče, především se servíruje čočka, která má zajistit v rodině dostatek peněz a prý by se také neměla ten den objevit na stole drůbež, aby rodině neuletělo štěstí. V moderní společnosti je velkým zvykem dávat si novoroční předsevzetí, všichni ti, které tíží nějaký jejich zlovyk nebo vlastnost se snaží vnést do nového roku vidinu zlepšení se a změny. Předsevzetí se týkají především tělesného já, tedy lidé se zaříkají, že zhubnou pár kilo, začnou pravidelně sportovat, budou zdravě jíst, přestanou s nějakým zlovykem, zlepší se v nějaké činnosti nebo se něco nového naučí. V malé části těchto přání je být lepším člověkem po stránce vztahové, chovat se lépe ke svým bližním, být ohleduplnější, laskavý, vstřícný, nesobecký a tak dále, což je jedno z neodmyslitelných poselství vánočních a novoročních svátků.

2.4.3 Velikonoce

Pokud jsem zmiňovala, že Vánoce jsou dnes největším a nejdůležitějším svátkem v České republice, zapoměla jsem zdůraznit, že pouze pro ateistickou populaci naší země. Pro věřící spoluobčany jsou největším svátkem Velikonoce, ty připadají vždy na neděli následující po prvním jarním úplňku. Jsou oslavou zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Podle historických pramenů přibližně kolem roku 30-33 n. l. byl v pátek, dnes nazývaný Velký pátek ukřižován Ježíš Kristus, poté co na kříži zhylnul, bylo jeho tělo zabalené v plátně přeneseno do jeskyně za městem. Do jeskyně se v neděli šla podívat mladá dívka a tělo Kristovo nenalezla, proto je považován za zmrtvýchvstalého. Velikonoční svatý týden začíná Květnou nedělí, následuje Modré pondělí, Šedivé úterý, Popeleční středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Boží hod velikonoční a Velikonoční pondělí.

Svatý týden je pro křesťany obdobím očisty skutečné i symbolické a dny střídmosti, půstu, klidu, ticha i mlčenlivosti a soustředění. Posvátný charakter těchto dní umocňují lidové tradice svěcení jara (zvláště obyčej zaměřené k ochraně budoucího živobytí a zdraví rodiny), je to příležitost k projevení lásky, milosrdenství a spoluúčasti menším darem.

Zelený čtvrtek byl dnem odpuštění. Rodiny se modlily a všichni se omyli rosou, která bránila onemocnění šíje a dalším nemocem. Uklízelo se a smetí se odnášelo na křižovatku cest, aby se nedržely v domech blechy. Aby stavení opustil hmyz a myši, zvonilo se paličkou o hmoždíř. Na Zelený čtvrtek utichaly zvony - "odlétaly do Říma". Znovu se rozeznávaly na Bílou sobotu. Místo zvonů se však ozývaly ve vsích dřevěné řehtačky a klapačky - "klapání", scházeli se v odpoledních hodinách chlapci a dívky a říkali říkanky o Jidášovi. Dodneška se právě tento den objevuje na pultech pečivo - "jidáše", které se i dříve podávalo namazané medem.

Velký pátek byl den hlubokého smutku a dodržoval se přísný půst - na památku ukřižovaného Ježíše Krista. Také výzdoba kostelů byla tento den chudá a písně se zpívaly bez doprovodu varhan. Někde i na Velký pátek nahrazovaly řehtačky hlas zvonů a oznamovaly poledne a ranní i večerní klekání. Chodilo se s velkým hlukem po vesnici, děti s řehtačkami honily Jidáše. Nemělo se pracovat na polích, nemělo se prát prádlo. Přesto symbolem Velkého pátku byla voda - tou se lidé omývali pro zdraví, vykrápěl se chlév a omývala zvířata. Také se tento den děly zázraky - zem se otevírala, aby ukázala své poklady.

Následuje Bílá sobota. Ještě před východem slunce se muselo uklidit, vybělil stavení, vymetalo se novým koštětem. Pekly se mazance, beránci a také chléb. Vše se chystalo na Boží hod velikonoční. Chlapci pletli pomlázky z vrbových proutků, vázali se březové větvičky a zdobila se vajíčka.

Boží hod velikonoční, kdy ze soboty na neděli došlo ke zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Noc byla označována za "velkou" - a odtud název Velikonoce. V neděli se také začala jíst tradiční velikonoční jídla - vejce, mazanec, beránek, víno a chleba - vždy od ranní mše posvěcená. Tento den byl také ve znamení požívání dobrých pokrmů, klobás, nádivek a dalších. Na Boží hod se setkávaly jen nejbližší rodiny, bez přátel a známých.

Velikonoční pondělí. Tomuto dni se také říkalo Červené pondělí. Brzy ráno vycházeli chlapci - koledníci s pomlázkami šlehat děvčata, aby z nich vyhnali nemoci a lenost. Dostávali od děvčat malovaná vajíčka a cukroví. Proutí, ze kterého se pomlázky pletly, byla přisuzována životodárná síla. Kdo dostal pomlázkou, ten omládl.

I v dnešní většinově ateistické české společnosti se dochovalo spoustu zvyků a rituálů, které jsou nedílnou součástí Velikonoc. V rodinách se společně vaří a pečou tradiční pokrmy a pečivo, nejobvyklejší je mazanec, velikonoční beránek a nádivka, například z kopřiv, které značí příchod jara. Domácnosti se také zdobí květinami, především narcisy, barevnými vajíčky, papírovými nebo dřevěnými zajíčky či kuřátky, pomlázkami a pentlemi. Velikonoce jsou dnes především oslavou příchodu jara, proto jsou ve znamení pestrých barev, květin, pokrmů z čerstvých bylin a hodování. Rodina se schází u společného jídla, pečou se beránci, barví vajíčka, mužská část rodiny si chystá pomlázky. Samotný rituál barvení vajec a pletení pomlázky je velmi zajímavý, povětšinou matky se svými dcerami barví velikonoční vejce pro koledníky a otcové se syny vyrábějí nebo shánějí pomlázku, aby mohly všechny ženy v domácnosti vyšupat. Je to tedy činnost, kterou každoročně dělá rodina pospolu. Technika zdobení vajec ať barvou, přírodně, voskem nebo jinak i technika pletení pomlázky z vrbového proutí se dětí dědí z generace na generaci, takže se rituály přenášejí do dalších pokolení. Veškeré přípravy vrcholí na Velikonoční pondělí, ihned

ráno chlapci a muži vyšupají ženy ve své rodině od kterých dostanou za odměnu kraslici, často pak obcházejí nebo objíždějí další příbuzné, kde provedou tentýž rituál, popovídají si, připijí si skleničkou tvrdšího alkoholu a zase pokračují o dům dál. Chlapci obcházejí ve skupinkách celé dopoledne po okolních domech a koledují, pomlázkou vyšupají všechny ženy a dívky v domě a za odměnu dostanou vajíčko, sladkosti a někdy ještě i pentli, kterou si připevní na pomlázku. Takto se lidé vzájemně potkávají a navštěvují po celý den, připíjejí si, klábosí a oslavují konec zimy a příchod jara, které přislíbujee delší dny, teplejší počasí a rozpuuk přírody.

Poslední z rodinných tradic a rituálů, kterým se chci v této kapitole více věnovat, jsou Dušičky neboli Památka všech zesnulých připadající na 2. listopad. Tento den lidé vzpomínají na své zesulé příbuzné a přátele, chodí na hřbitov, očistí hroby, položí na ně květiny nebo věnce, zapálí svíčku a v tichosti se na pár minut odmlčí ve vzpomínkách na zemřelého, případně pronášejí motlitby. Tyto podzimní dny jsou připomínkou pomíjivosti lidských životů, dávají nám uvědomit si, že čas každého na tomto světě jednou skončí, proto lidé v dobrém vzpomínají na blízké, kteří již nejsou na tomto světě.

3 ANALYTICKÁ ČÁST

Výzkumná část mé práce navazuje na předešlé kapitoly týkající se teoretického rámce daného tématu z několika důvodů. Zaprvé bych ráda kvalitativním výzkumem zmapovala současnou situaci v rodinách mých respondentů a následně výsledky porovnála se stávajícími teoriemi bez ovlivnění daných teorií předem. Za druhé jsem k danému tématu nenalezla dostatek podkladů proto, abych se mohla opírat a vycházet z odpovídajících zdrojů. Po konzultaci s vedoucí mé práce jsem proto zvolila kvalitativní metodu, konkrétně zakotvenou teorii. Téma rituálů v rodinách považuji za blízké díky individuální práci s dětmi i dětskými kolektivy, zaujalo mě, nakolik si každý jedinec přenáší zvyky a zažité rituály do svého každodenního života a rozhodla jsem se proto, udělat průřezovou studii jednotlivých rodinných rolí a s nimi spojenými rituály.

3.1 Identifikace výzkumného problému a cíl výzkumu

V rámci analytické části se věnuji tématu typy rituálů v rodičovství, konkrétně mě zajímají každodenní rituály, které se v rodinách respondentů objevují. Stěžejní částí je zmapování rituálů v různých rodinách a z pohledu různých členů rodiny, dále se výzkum zabývá potencionálními změnami v ritualitě rodiny souvisejícími se změnami ve struktuře. Doplňkovým tématem analýzy je téma významných výročí partnerů v rodinách. Cílem celé analytické části je tedy zmapovat současnou rodinnou ritualitu v zastoupení malého vzorku respondentů.

3.2 Výzkumné otázky

Stěžejní otázkou celého výzkumu jsou každodenní rituály v současné české rodině. Jak jsou tyto rituály vnímány jednotlivými členy rodiny, jaké lze najít podobnosti a naopak zda se objeví zcela individuální rodinné zvyky.

Výzkumné otázky jsou:

1. *Jaké každodenní rituály se vyskytují v současných rodinách z pohledu všech členů rodiny?*
2. *Dochází v rodinách k transformacím rituálů, případně k jakým transformacím?*
3. *Jaké lze nalézt podobnosti v rodinách generačně odlišných, čím je tato ritualita utvářena?*

3.3 Metodologie

V této kapitole postupně popisuji metody a postupy práce na výzkumu. Po konzultaci s vedoucí práce jsem zvolila kvalitativní metodu, konkrétně zakotvenou teorii. Dále popisuji sběr dat, výběr a popis respondentů, popis analytické metody a následně etickou stránkou výzkumu.

3.3.1 Metody

Stěžejní metodou mé bakalářské práce je Grounded theory neboli zakotvená teorie. Tato teorie je dílem autorů Strausse a Glasera, pochází ze 70. let 20. století. Samotná teorie vychází z myšlenky, že badatel vychází z nastřádaných dat a nalézá v nich novou teorii bez ohledu na předešlé či příbuzné pomocné teorie a výzkumy. Myšlenkou tedy zůstává přijít k výzkumu s předem nezatíženými úmysly, předem si stanovit výzkumné otázky a postupně témata zužovat, nakonec dospět k závěrům, které se dají až výsledně komparovat s existujícími validními daty. Výzkumník by měl dospět k nové osobité myšlence, která je platná a metodologicky obhajitelná. (Švaříček, Šeďová, str.84)

Ke sběru dat jsem použila polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování.

3.3.2 Výzkumný vzorek

Pro výběr respondentů, které jsem použila pro rozhovory jsem zvolila metodu sněhové koule neboli snowball sampling, která spočívá v následujícím principu. Výzkumník si vybere pro první vlnu rozhovorů prostým náhodným výběrem několik respondentů a ti mu poskytnou

kontakty a doporučení na další potencionálně vhodné osoby pro výzkum, ty pak badatel kontaktuje a provádí s nimi šetření. (Miovský, str. 132)

Pro uskutečnění výzkumu jsem navázala kontakt se šesti dospělými osobami ve věku od 22 do 68 let, pocházejících z ústeckého, brněnského, středočeského a jihočeského kraje. Pro výběr respondentů pro mě byla stěžejní jejich momentální pozice v rodině, každý respondent je zástupcem jedné z těchto rolí-syn, dcera, matka, otec, babička, dědeček. Všichni respondenti jsou národnosti české, mateřský jazyk je pro ně čeština a nejsou členové jakékoliv oficiální církve či vyznavači víry.

První rozhovor jsem uskutečnila se slečnou Monikou, která mě odkázala na paní Ladu a pana Vlastíka. Paní Lada byla mou druhou respondentkou a pak Vlastík následujícím. Na svého čtvrtého respondenta jsem dostala kontakt od pana Vlastíka, tedy na Petra, ten mi následně dohodl pana Františka, pátého respondenta a pan František mě seznámil se slečnou Terezou. Podrobnější popis respondentů následuje v tabulce níže.

Tabulka č.1 Seznam respondentů, jména, pohlaví, věk, rodinná pozice, počet dětí, bydliště

Jméno respondenta	Věk	Pohlaví	Rodinná pozice	Počet dětí	Destinace
Tereza	24	Žena	matka	1	Praha
Petr	22	muž	syn	0	Písek
František	33	Muž	otec	2	Brno
Monika	24	Žena	dcera	0	Ústí n.L.

Lada	68	Žena	babička	1	Litoměřice
Vlastík	65	Muž	dědeček	2	Praha

Pro upřesnění následuje stručný popis mých respondentů.

Pan Vlastík je důchodce, bydlí se v rodinném domě společně se svou ženou a dcerou. Pracoval jako montážní dělník, seřizoval stroje v leteckém průmyslu. Má dvě děti a jednu vnučku. Mezi jeho záliby patří práce na zahrádce a vnučka Markétka.

Slečna Tereza je matkou téměř dvouletého syna, žije v Praze se svým přítelem a synem v bytě. Studuje vysokou školu, brzy se chystá zakončit bakalářské studium, které studuje dálkově. Pracuje v jednom pražském občanském sdružení a věnuje se práci se školními dětmi.

Petr je z mých respondentů nejmladší, pracuje již třetím rokem v projektovém odvětví a studuje prvním rokem dálkově vysokou školu zaměřenou na stavební průmysl. Momentálně bydlí se svým otcem, ale donedávna bydlel sám v bytě s přítelkyní. Jeho rodiče jsou rozvedení a každý má nového partnera.

Pan František vystudoval sociálně zaměřenou vysokou školu, dříve se svému oboru věnoval i pracovně, především práci se sociálně vyloučenými dětmi, ale momentálně se věnuje práci v managementovém oboru. Má přítelkyni, se kterou má dvě děti, čtyřletou a dvouletou dceru.

Paní Lada je důchodkyně, která stále pracuje, žije v domácnosti se svým manželem. Pracuje jako pánská kadeřnice. Bydlí společně v rodinném domku. Má jednu dceru a tři vnučky. Mají s manželem zálibu v jachtaření, ráda cvičí, chodí na procházky a čte.

Slečna Monika žije s přáteli v podnájemním bytě. Vystudovala humanitně zaměřený obor, bakalářské studium a nyní pracuje v jedné nejmenované společnosti, zabývající se výzkumnou činností. Její rodiče bydlí v bytě a bratr se svou přítelkyní bydlí již také mimo původní domov.

3.3.3 Sběr dat

Data ke svému výzkumu jsem získala pomocí polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Měla jsem předem stanovené otázky a témata, kterými jsem se chtěla zabývat a této struktury jsem se většinou držela. Příklady otázek jsou:

-Popis termínu rituál a následné otázky jak je to u respondenta doma

- Jak vypadá víkend u vás v rodině?

- Jaké máte společné činnosti?

- Popište jak u vás probíhalo společné jídlo?

- Slavíte nějaké společné výročí týkající se partnerství? Popřípadě jak?

-Jaké rituály byste rádi přenesli do své rodiny?

S respondenty jsem vedla rozhovor v délce 25-45 minut, rozhovor jsem nahrávala na diktafon. Předem jsem respondentům popsala téma a strukturu své bakalářské práce a část, které bych se chtěla věnovat v rámci našeho rozhovoru. Dále jsem jim vysvětlila pojem rituál a ujistila se, zda správně termín pochopili. Termín rituál jsem respondentům popisovala následovně:

„Abych Vám představila co je to rituál, tak je to činnost, kterou vykonávají členové rodiny, nemusí všichni naráz, někdy ho společně vykonávají dva členové, někdy celá rodina, záleží na tom jaký to je rituál. Je to pravidelná

každodenní činnost, nemusí to být úplně nutně každý den, ale my se zde budeme bavit především o těch rituálech, které jsou u vás v rodině každý den. Takže rituál je takový zvyk, obyčej, čas, který trávíte společně. Nemusíte si pod tím představovat nic speciálního, jde o to, že jsou to i běžné činnosti, které mají všechny rodiny.“ (Autorka)

Upozornila jsem je, že bude rozhovor nahrán na diktafon s tím, že materiál bude převeden do psané formy a dále zpracován k účelům bakalářské práce.

Všechny záznamy byly pořízeny v době od ledna do února 2012, většina rozhovorů proběhla u respondentů doma, některé na neutrálním místě například v kavárně. Při záznamech jsme byli povětšinou přítomni jen já a respondent, jen v jednom případě nezletilé dítě, které ovšem podtrhávalo autenticitu samotné výpovědi.

3.3.4 Analýza dat

Data získaná z nahrávek jsem přepsala do grafické podoby, přepisy jsem prováděla doslovně i s hovorovými výrazy pro úplnou autenticitu a doplnění obrazu o respondentovi. Dále jsem rozhovory vytiskla a pomocí barevných zvýrazňovačů jsem si zaznamenávala pasáže z textu, které mi přišly významné. S těmito úryvky jsem dále pracovala v rozřazování do jednotlivých kategorií a dále tyto úryvky porovnávala a analyzovala mezi sebou. Takto jsem postupovala průřezem všech rozhovorů. V závěru analytické části jsem shrnula a pomocí syntézy seskupila data, která jsou významná pro utvoření výsledku a závěrů celé analýzy.

3.3.5 Etické hledisko výzkumu

Nejdříve jsem respondenty seznámila se svým tématem a stručnou strukturou a směrem rozhovoru, upozornila jsem je na nutnost nahrávání na diktafon a poprosila je o souhlas. Poté co respondent souhlasil, jsem mu zároveň upřesnila, že jména a citlivé údaje budou v textu změněny nebo vynechány, celý rozhovor je anonymní a kdykoliv má právo ho přerušit a spolupráci se mnou ukončit. Všichni respondenti mi dali svůj souhlas se zpracováním údajů a nikdo z výzkumu neodstoupil. Nabídla jsem jim také zaslání výsledků analýzy i celé bakalářské práce až bude dokončeno vyhotovení

3.4 Výsledky výzkumu

3.4.1 Obecná ritualita rodiny

Současné každodenní rituály v rodině se odvíjejí od aktuální situace. Respondenti, kteří nemají děti žijí radikálně odlišný život, než ti, kteří děti mají. Jejich život je výrazně ovlivňován potřebami jejich dětí.

„Tak hodně se to odvíjí od dětí. Děti to jsou klíč, který řídí celý ten den. No a záleží den ode dne. Ráno vstanou, nasnídají, nechtějí se oblékat, některý jdou do školky, některý zůstanou doma, já jdu do práce, přijdu večer.“ (František)

„Tak ráno vstaneme, Kubík je hodnej tak nechává maminku spát do osmi někdy i do půl devátý, pak děláme mlíčko, přebalujeme, myjeme nádobí, pereme, věšíme prádlo, uklízíme, díváme se na kouzelnou školku, kterou dávají právě v těch půl devátý, někdy jí stihneme a někdy jí přespíme, jdeme nakoupit a vaříme a tím náš pravidelnej režim jakoby končí. A večer tatínek dělá mlíčko, to je náš rituál. Tak to je takový, že táta večer udělá dvě kaše, který Kubík vyžunkne a jinak mě teď nic nenapadá.“ (Tereza)

Z výpovědi pana Františka a Terezy vyplývá, že jejich život je strukturován především dětmi. Pan František hovoří o svých dětech jako

o klíči k celému dni. Děti jsou určující faktor avšak v rámci obecných denních rituálů hovoří i o práci a následném příchodu domů, kdy se dětem opět věnuje. Tereza popisuje podobný vliv dítěte na své každodenní rituály, ale z pohledu rodiče, který je s dítětem doma.

V rodině pana Vlastíka je situace navzdory odrostlým dětem velmi podobná jako u pana Františka a slečny Terezy. Pan Vlastík je důchodce žijící v jedné domácnosti se svou manželkou a dospělou dcerou. Ačkoliv je tato rodina o generaci starší než v předchozích dvou případech můžeme zde pozorovat stejné vzorce chování a ovlivnění přítomností dítěte v rodině.

„Tak my to dnes máme tak, že bydlíme tady v Černošicích s Bárrou, tedy s dcerou a náš syn už má svojí rodinu, manželku a dceru a ty bydlíš všichni v Říčanech. Báře je dneska 36 let a Vojtovi 39, dcera bydlí s námi, nikdy se od nás úplně nepřestěhovala, protože trpí duševním onemocněním a je to pro ní těžké.“(Vlastík)

V případě respondentů, kteří jsou bezdětní je situace taková, že opustili svou nukleární rodinu, ale prozatím si nezaložili rodinu vlastní. Avšak se svojí nukleární rodinou jsou v pravidelném kontaktu a v rámci tohoto tématu hovoří o rituálech, které se v rodině udržovaly předtím, než se odstěhovali.

„Tak vzhledem k tomu, že jsme se vídali doma jenom ráno a večer, tak to byli nějaký snídaně a večeře. Takže rituál formou jídla. Nějakou jinou činnost během dne jsme asi neměli.“(Petr)

Pro Petra jsou určující rituály spojené se společným jídlem, termín rituál jako první pojí s jídlem samotným, z čehož lze usuzovat, že tyto chvíle byly pro rodinu nejdůležitější, protože se potkávali převážně při příležitostech snídaně a večeře. V rodině Moniky byl určujícím momentem dne společný večer, kdy se všichni členové rodiny sešli a hráli karty.

„Tak úplně první, co mě napadne, když se řekne slovo rituál, tak jsme hodně často hráli celá čtyřčlenná rodina doma karty...skoro každé večer sedli a tu hodinku po těch zprávách, mezi osmou a devátou jsme na tý základce když jsme s bráchou byli tak jsme mastili karty.“ (Monika)

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že forma rodiny ovlivňuje nebo ovlivňovala(v případě Petra a Moniky) aktuální podobu každodenních rituálů.

3.4.2 Každodenní rituály spojené s jídlem

Na základě rozhovorů vyplývá, že z aktuálního nastavení společnosti vyplývá rozdělení rolí v rodině v kultuře stolování a přípravy společných jídel. Lze pozorovat rozdílné nastavení u nejstarší generace, jsou zde viditelné hranice kompetencí v rodině ne vždy nutně kopírující stereotypní pojetí(žena vaří, muž vydělává). Podobně je to tomu u respondentů, kteří dosud nemají rodinu vlastní a vycházejí z rituálů rodiny nukleární.

„Takže já přijdu do kuchyně a žena mi udělá čaj a zeptá se mě co si dám ke snídani, pak mi tu snídani nachystá a přinese do obýváku... Oběd vařím já nebo žena, Bára mi někdy pomůže, třeba že udělá nějaké věci k tomu obědu, s něčím mi pomůže, ale to jídlo nakonec je moje práce.“ (Vlastík)

„...dřív máma vařila hodně i teplý večeře, táta to vyžadoval, tak máma vařila teplý večeře.“(Monika)

„...máma připravila snídani, připravila mi svačinu do školy a pak mě máma vypravila do školy, to bylo když jsem byl na základce, když jsem byl na střední tak to víceméně probíhalo úplně stejně.“(Petr)

„Když jdu na odpolední tak vstávám později, nachystám nám oběma snídani a až Jirka vstane, tak se nasnídáme spolu... No a večer když přijedeme domů tak

si uděláme večeři, buď něco uvařím nebo si každý dáme na co máme chuť..“(Lada)

Z těchto tří výpovědí vyplývá, že rodiny respondentů jsou ovlivněny tradičními vzorci chování a výchovných metod. Je patrné striktní dodržování tradičních hodnot, které si rodina sama nastaví v porovnání se střední generací, která vychovává své děti v současné době. U respondentů, kteří aktuálně vychovávají malé děti lze pozorovat větší míru tolerance a otevřenosti k novým formám výchovy i dělení rolí.

„Jo, snídani připravuju já pro všechny... Scházíme se třeba já a Dita v tom týdnu, že snídáme my dva spolu a holky jsou kolem.“(František)

U pana Františka zástupce střední generace dochází k rovnoměrnému rozdělení rolí, on připravuje snídani a večeře přítelkyně. K tomuto rovnoměrnému rozdělení dochází v rodině pana Františka i v jiných situacích například v péči o děti, čemuž se budu věnovat podrobně v jedné z následujících kapitol.

V rámci mého výzkumu jsem zjistila, že lze vyvrátit některé aktuálně přetrvávající stereotypní předsudky, které se pěstují v naší kultuře. Konkrétně se jedná o myšlenku, že v domácnosti zásadně vaří ženy a muži v případě nejvyšší nouze či jídlo pouze ohřívají. Z výpovědi pana Vlastíka vyplývá, že v jejich rodině vaří především on, nikoliv jeho žena, což popírá výše zmíněné předsudky.

„Oběd vařím já nebo žena..to jídlo nakonec je moje práce..Tu teplou večeři připravím taky já.“ (Vlastík)

3.4.3 Každodenní rituály - ostatní

Z odpovědí respondentů vyplynulo zjištění, že není malé množství rituálů, které se netýkají jen společného jídla a kultury stolování. Naopak v rodinách se vyskytuje mnoho společných činností, které s jídlem nesouvisí. Pro jednotlivé členy rodiny je to forma sociálního potkávání se,

při těchto činnostech sdílejí svůj čas a záliby s ostatními členy. V odpovědích se nejčastěji objevuje téma společného posezení nebo vykonávání domácích prací.

„...dopoledne si dáme společně kafčo, u toho si čteme a sedíme na verandě, nebo když už je teplo tak venku u bazénu.“ (Lada)

„Ale pak když jsme odrostli, tak jsme se začali scházet večer ještě na víno....“(Monika)

„...občasné rituály jsou, že sedneme do kuchyně, dáme si víno a povídáme si.“ (Petr)

„Pak si odpoledne dáváme společně kafičko, když je venku hezky a teplo tak sedíme na zahradě pod pergolou, jinak v obýváku.“(Vlastík)

Dále bych chtěla zmínit, že s většinou svých respondentů jsem vedla rozhovory v jejich přirozeném prostředí a za běžného chodu domácnosti, měla jsem tedy možnost všimnout si jejich rituálních zvyků. Z vědeckého hlediska jsem si vědoma ovlivnění přirozeného chování členů rodiny mou přítomností, navzdory tomu považuji svou přítomnost za zúčastněné pozorování, protože na spoustě činností lze pozorovat automatismus tohoto chování, proto se dají považovat za vědecky validní.

Při rozhovoru s Terezou jsem měla možnost pozorovat její péči a výchovu o dítě. Dvouletý chlapec byl po dobu rozhovoru s námi v místnosti a zapojoval se do dění, pokud bylo potřeba Tereza se k němu obracela a reagovala na jeho potřeby. Všimla jsem si také, že pokud Tereza mluví o společných činnostech, které vykonává během dne společně s dítětem, obrací se na něj s otázkou „vid' Kubo“.

„Tak ráno vstaneme, Kubík je hodnej tak nechává maminku spát do osmi někdy i do půl devátý, pak děláme mlíčko, přebalujeme, myjeme nádobí, pereme, věšíme prádlo, uklízíme, díváme se na kouzelnou školku, kterou dávají právě v těch půl devátý, někdy jí stihneme a někdy jí přespíme, jdeme nakoupit a vaříme, vid' Kubí?...otočila se na dítě.(Tereza)

Všechny každodenní aktivity v životě Terezy se točí kolem dítěte a domácnosti, strukturuje si čas podle dítěte. Toto tvrzení dokládá i fakt, že o všech rituálních činnostech hovoří v množném čísle, čímž míní sebe a své dítě, nikdy nemluví o svých aktivitách v první osobě. Dále se tomuto fenoménu budu věnovat v kapitole, jež detailně rozebírá vztahy v rodině.

František z pohledu otce a pracujícího člena rodiny strukturuje svůj čas v závislosti na pracovní době, tráví čas s rodinou především ráno a navečer.

„Tak vstávám s nima já... Odpoledne jí vyzvedávám nebo jí vyzvedává manželka, ...většinou od tý doby co přijdu z práce, tak jsem s nima já... koupu je já, většinou, 97% je koupu já..čtu jim pohádky a usnou....“(František)

V rodině Terezy i Františka lze pozorovat specifické rituály otců s dětmi. Čas, který jim věnují je večer po pracovní době, každý otec s jinou intenzitou vykonává pravidelné rituály, příkladem je koupání, čtení pohádek či vaření mlíčka.

„A večer tatínek dělá mlíčko, to je náš rituál. Tak to je takový, že táta večer udělá dvě kaše, který Kubik vyžunkne“(Tereza)

Z rozhovorů s respondenty starší generace plyne, že partneři jsou často odkázáni vzájemně sami na sebe tudíž se i každodenní rituály týkají především jich dvou, občasně mají kontakty s jinými členy rodiny či kamarády.

„...dopoledne si dáme společně kafčo, u toho si čteme a sedíme na verandě nebo když už je teplo tak venku u bazénu. Když jsme oba dopoledne doma, tak pracujeme kolem domu..... Odpoledne, když jdu z práce tak mě Jirka vyzvedne a jedeme nakoupit jídlo, někdy se taky stavíme za dcerou a vnučkama... Někdy taky chodíme plavat do lázní, to je tak jednou za týden, záleží jak jsme na tom se zdravím...pak se koukneme na televizi, když dávají nějaký hezký film.... Čtení máme společné, akorát čteme každý jiné knížky.“(Lada)

„Pak dopoledne si buď děláme každý něco svého, nebo chodíme nakupovat. To jdeme buď všichni tři, nebo jen já se ženou..Po tom co přijdeme z nákupu, žena vybalí nákup a uspořádá ho do polic, já si dám zatím cigárko...Pak si odpoledne dááme společně kafičko, když je venku hezky a teplo tak sedíme na zahradě pod pergolou. V létě mi taky Bára přinese pivo a já si ho vypiju ve stínu v přístřešku, to si tam třeba tak posedíme většinu odpoledne a čteme si, posloucháme rádio nebo k nám taky často chodí návštěvy. A to je vlastně taky takový zvyk, že tak dvakrát do týdne k nám přijdou kamarádi...Večer se koukáme na zprávy a potom na televizi, na seriály.“
(Vlastík)

Mezi hlavní společné činnosti rodin nejstarší generace patří nákupy, posezení u kávy či sledování televize.

„...jak se teď večer scházíme, ale teď už jsme jako odrostlý děti, že se scházíme, nalejem si víno, pokecáme a tak.“(Monika)

„Takže jedinej rituál, kterej tam je , je sezení u vína večer v kuchyni a povídání si. Teď to povýšilo, že si povídáme ne o tom, co bylo ten den, ale povídáme si o tom, co bylo ty dva roky, co já jsem u něj nebydlel.“(Petr)

U respondentů, kteří dosud nemají vlastní potomky se objevují rituály společně trávených večerních chvil v podobě posezení u vína s rodiči, se kterým se pojí probírání zážitků prožitých během dne.

3.4.4 Rituály v průběhu víkendu

Víkendové rituály rodiny jsou značně odlišné u střední a mladší generace. Odlišné v množství času, který spolu dohromady členové rodiny tráví. U starší generace není oproti střední generaci natolik markantní rozdíl mezi víkendovým režimem a režimem v týdnu. Naopak pracující mají prostor pro mnoho aktivit, které z časových důvodů v týdnu nestíhají.

„Já v tu sobotu dorazim jakoby ten týden a já jsem s těma holkama, snažim se dát prostor manželce, ona to není manželka, ale přítelkyně, aby měla chvílku pro sebe, nebo někam vyrazí. Ona se ráno sebere a někam vyrazí, vyrazí do města, aby si odpočinula nebo něco nakoupila, ženský věci, čas pro sebe, být

bez dětí pro ní. A jakože já jsem s nima doma, hrajeme si. Ta sobota pro mě je s těma dětma.“(František)

„Tak je to jiný v tom, že Jirka se může věnovat Kubíkovi a já si můžu dělat věci pro sebe, nebo se jdeme společně ven projít.....No a teďka o víkendu, že bylo hezky tak jsme se snažili být venku co nejvíc všichni tři.....takže pasivní odpočinek u televize, věnuje se Kubíkovi a já u toho dělám oběd nebo uklízím.“(Tereza)

V obou těchto případech lze pozorovat, že víkendové dny jsou dny, kdy ženy v domácnosti dostávají prostor pro sebe, ale zároveň se snaží trávit chvíle i společně s partnerem a dětmi. František například sobotní den tráví s dětmi sám, aby si jeho partnerka mohla odpočinout. Jezdí s dětmi za svými přáteli.

„...třeba jedu za kámošema co mají taky děti nebo něco takovýho, že v tu sobotu se o ně starám sám. Neděle je naopak, to zase já vstávám brzo s nima a pak to nějak vyřešíme, že někam vyrazíme, nebo jsme doma.“(František)

V kontrastu s rodinou Terezy, kde členové rodiny domov neopouští. Spíše se drží doma.

V rodinách generačně starších je víkendovým rituálem návštěva dětí a vnoučat a často i společné jídlo.

„Tak o víkendu nechodíme nakupovat. To si uděláme zásoby v pátek. Na víkendy k nám jezdí syn s rodinou. Na to my se vždycky těšíme, jezdí k nám na oběd, takže připravujeme jídlo.“(Vlastík)

„Někdy jsou u nás holky na víkend, ale teď jak už jsou starší tak se jim sem tolik nechce, to jsou radši doma, kam si pozvou kamarádky. Ale když tu jsou tak tu mají svůj koutek, kde si hrajou a spí, takové studio...“(Lada)

„Po obědě koukáme všichni na pohádku a odpoledne chodíme ven na procházku, když máme půjčený psy, tak jdou s náma, jaře chodíme trhat fialky nebo petrklíče nahoru k lesu, v létě sbíráme na louce kytky do vázy, a na podzim zase na hrušky, holky si co nasbírají vždycky vezou domů mámě jako dárek. A v neděli odpoledne po pohádce si pro ně většinou rodiče přijedou,

dáme si věču nebo kafe, já je napakuju výslužkou a jedou domů. No a pak uklízím tu spoušť co po nich zbyla.“(Lada)

Na rozdíl od Vlastíka, kde se starají o vnouče jen odpoledne, v rodině paní Lady s odrostlejšími vnoučaty s nimi prarodiče tráví celý víkend. V případě, že se paní Lada nestará o víkendu o vnučky, tráví čas s manželem na víkendových plavbách po Labi.

„Víceméně od jara do podzimu máme na Labi lodičku tak to se sbalíme a jsme celý víkend na lodi, jedeme tady kousek na jezero, někde zakotvíme nebo se domluvíme s přáteli a jsme na jednom místě s nima. Máme tam takovou malou kuchyňku tak si i něco uvaříme, nebo jdeme do hospody na jídlo nebo si a břehu uděláme táborák a opečeme si buřtu.“(Lada)

„...pak když si naši koupili chatu v roce 1997, tak jsme začali jezdit na chatu každéj víkend. Což jakoby je takovej chatařskej rituál víkendovej... Mě přijde, že teď už si ty rodiče žijou ty svý rodinný hodnoty a rituály, teď si třeba pořídili čtyřkolku, takže k tý chatě se pojí ta čtyřkolka, kdy oni si jedou na výlet, z tý chaty si třeba objedou Komárku nebo nějaký vyhlídky a tak, nebo si sednou na kolo a užívají si svúj život.“(Monika)

V rodinách, kde děti nejsou přítomné (mají už vlastní rodinu či naopak bydlí mimo nukleární rodinu, ale vlastní děti nemají) partneři věnují více času sami sobě. Takovéto rituály popisuje paní Lada, která pravidelně s partnerem vyjíždí na víkendové plavby po řece. Monika popisuje rituály svých rodičů, kteří tráví většinu času na chatě společnými aktivitami.

Ačkoli se víkendové rituály rodin značně odlišují, společné jídlo pojí všechny generace. Nejčastěji oběd, po kterém následuje společně trávený čas s širší rodinou a příbuznými.

„Sobota a neděle byly jediný dny, kdy my jsme si dávali společnej oběd“

„Na víkendy k nám jezdí syn s rodinou. Na to my se vždycky těšíme, jezdí k nám na oběd takže připravujeme jídlo.“

„A v neděli odpoledne po pohádce si pro ně většinou rodiče přijedou, dáme si věču nebo kafe, já je napakuju výslužkou a jedou domů.“

3.4.5 Rituály spojené s vítáním a loučením

Z výzkumu vyplývá, že uvítací rituály jsou odlišné u rodin, ve kterých jsou malé děti. Jsou významně výraznější, spontánnější a mnohem více expresivní.

„Máme dlouhou chodbu, takže když přijdu domů tak obě dvě přibíhají a vítají mě, pak dělají samozřejmě ofuky, že žádná pusa nic, vypravávají mi co dělaly a trochu odbíhají, ale stejně než přijdu do kuchyně tak mi visej na každý ruce jedna. No jako mají radost, ale není to takový hurá táta je doma, ale spíš jo táta je doma, tak máme někoho dalšího, koho můžeme otravovat.“(*Dodává s úsměvem.*)(Tereza)

„...že když Jirka večer přijde z práce tak ho Kubík běží přivítat, velmi tak jako Táta je konečně doma nebo běží alespoň ke dveřím. Tak my vždycky slyšíme ty klíče ve dveřích, tak já říkám: „Táta jde“ a Kubík už vyběhá ze sedačky nebo od hraček nebo tady když tak poleháváme. Tak Jirka odemká, Kubík křičí Táta, táta a směje se. Když táta přinese nějaký hamání, tak se pustí do tašek a má strašně velkou radost, že přijde táta z práce, tak za ním hned běží. Ale že by tam bylo něco specifickýho to ne, jako spíš má takovou upřímnou radost z toho, že ten táta taky přijde konečně domů.“(Tereza)

Další rozdíly lze sledovat v uvítání partnerů navzájem nebo v rodinách s domácím zvířetem - psem.

„...a někdy jdu Jirku pozdravit ke dveřím, takže mi vůbec nemáme žádný přivítací rituály. My si ani nedáme pusy na přivítanou, to je prostě takový šum toho dne a tý práce v domácnosti a práce do práce a do školy, že my se vlastně spolu jenom zdravíme.“(Tereza)

„A od té doby, co jsme měli psa tak jsme měli vítací rituál se psem. To jako jdeš, odhodíš ty kabáty a ten pes už se ti plazí mezi nohama, jenom sundáš boty,

letíš do obýváku, natáhneš se na tu pohovku a ten pes skočí na pohovku a teď tě celou oblíže, tak to byl vítací rituál se psem.“(Monika)

V rodině, kde je malé dítě, je odcházení rituálem spíše rodičů, kdy je potřeba dítě zabavit, aby nebylo stresované odchodem rodiče. V některých případech probíhá odcházení formou vysvětlení důvodu, proč a kam rodič odchází, v jiných případech volí rodiče spíše formu odvedení pozornosti dítěte.

„Ono se to jako vyvíjí, když byly menší, tak moc nevnímají to střídání nebo ten rozdíl. Jakoby ta starší teďko ví, že chodím do práce vydělávat peníze a ty peníze jsou potřeba, takže je to takový jo táto já tě mám moc ráda, ale vím, že musíš jít do práce a vydělávat, abychom mohli jet kam chceme, ale ta mladší ta už si to teďko uvědomuje, že odcházím a brečí při tom loučení, někdy mi zamává a někdy je našťvaná. Ono to není jakože odcházím vyloženě já, nebo že odchází člověk, kterýho má ráda, ale spíš, že nejdu s ní. Takže je spruzelá, že nemůže jít ven.“(František)

„Já když odcházím, tak nejprve udílím, všechny ty pokyny, ale snažím se jakoby nenápadně odejít, takže se s Kubíkem ani neloučíme, protože když on vidí, že odcházím tak si ty tři minuty pobřečí. Nejlepší je, když ho hlídá Jirka a Kubík ještě spí, to odejdu a on neví, že jsem odešla, tak to je takový nejlepší. Ale když se vracím, tak máme velký vítání. Kubík přeběhne a teď se obejmeme a to ještě nemám ty umytý ruce, že jo, tak ho obejmu a pusinku si dáme, ten vítací rituál to jako máme, ten když odcházím to ne.“(Tereza)

3.4.6 Oslavy a výročí

Příležitost oslavy narozenin a významných dnů rodiny je jedna z mála chvílí, kdy se schází celá širší rodina, struktura oslavy bývá ve všech rodinách podobná, středem setkání je společné stolování oběd/večeře v kruhu rodinném, také přípitek, předání darů a následná konverzace.

„A narozky to se snažíme udělat většinou na víkend, tak když přijedou rodiče tak se udělá ne dort, ale nějaká mini oslava, že se ví, že ten jeden má nějakou významnou událost tak ty děti to tak vnímají. Pro ně to děláme, to je samozřejmý. I ty holky se snažíme sjednotit, oni mají od sebe měsíc, takže to děláme tak v půlce mezi nima měli oslavu obě dvě a je to velká akce.“
(František)

„Pak se vídáme na rodinných oslavách. Když něco slavíme, narozky, svátek nějakou důležitou událost tak se sejdem u nás nebo u dcery, připraví se večeře, dáme si večeři, připijeme si šampusem a pak si povídáme, popřejeme si, dáme si kafičko a dort, co udělá babička. To se vídáme celá rodina, to je tak asi desetkrát do roka, je nás hodně, to je pořád něco, furt se něco slaví.“(Lada)

Rodiny mají též své specifické zvyky v podobě jídla, které při těchto příležitostech servírují.

„...takže pokaždé vim, že když jdu k jedné babičce tak bude kachna nebo svíčková, takže když má děda nebo babča narozky tak bude kachna nebo svíčková.“ (Monika)

„Bára nachystá chlebičky...“(Vlastík)

„A jinak svátky, večeře, narozeniny, všechno to jsme šli všichni společně na večeři a dali jsme si takovej výjmečnej den, jakože to byl výjmečnej den. Někdy jsme šli do kina nebo ještě nějak, ale to záleželo kolik bylo zrovna času nebo co to bylo za svátek.“(Petr)

V rodině Petra netrívá čas oslav výlučně doma, ale chodí například na večeři do restaurace. Podobnost lze vysledovat též v rodině Moniky, kdy celá rodina chodí po slavnostním obědě na procházku do parku.

„...a pak se jdeme projít do parku, takže celá rodina, tři generace se jdeme projít tím parkem v ústí a jdeme zpátky.(Monika)“

Oslavy výročí bývají výhradně záležitostí partnerů. Vyjímkou je rodina Petra, kdy děti byly oslavě výročí rodičů několikrát přítomny.

„Výročí svatby. Tak já si to třeba pamatuju teda za celou dobu tak třikrát,čtyřikrát, já si to teda samozřejmě nemůžu pamatovat pokaždé, nebo jsme u toho ani nebyl pokaždé, ale tam to probíhalo tak, že rodiče šli sami na večeři nebo pak i s náma se ségrou. A táta přines nějakou kytku, nějaký dárek a nějak to proběhlo, nic extra to nebylo.... Buďto si to udělali soukromě a my jsme to nevěděli anebo jsme to věděli a byli jsme toho součástí. Buď a nebo.“(Petr)

V některých rodinách se výročí neslavilo vůbec či pouze v případě velké významnosti výročí například 40 let od svatby.

„Výročí svatby, když je kulaté nebo nějaké významné, jinak ne. Teď budeme mít 40 let.“(Vlastík)

„V rodině. Tak my si teda moc jako nepotrpíme na nějaký, jakože výročí, ani nikdo v mé rodině si na to moc nepotrpíme. Třeba ani mamka s Mirkem, že by oslavovali výročí manželství to taky ne.“(Tereza)

„Já to popravdě tak neprožívám, ale pro Ditu je to důležitější, tím, že nechodí do práce a je s nima pořád. Jako nechci říct, že to není důležitý, ale není to nic, na čem by to stálo. Spíš zářezy na pažbě, když máme výročí tak se jde. Jako že bych se na to nějako těšil nebo že by to byla věc, na kterou bych se nemohl dočkat to asi ne. Je to moment, který je důležitý,ale já už neprožívám tolik věcí, ono to ani nejde, těch věcí k řešení je tolik a ten život je natolik krátký, každý den stojí za to, aby byl prožitéj dobře.“(František)

František hovoří o odlišném prožívání těchto výročí. Pro něj je oslava výročí méně důležitá či významná, avšak pro jeho partnerku jsou oslavy výročí velmi významné. Důvodem podle Františka může být nedostatek sociálních kontaktů jeho partnerky, zapříčiněný výchovou dětí a staráním se o děti.

3.4.7 Vztahy s vrstevníky

Respondenti při rozhovorech často zmiňovali nejen své vztahy v rodině, ale také vztahy se svými vrstevníky (přáteli a známými) Tyto vztahy bývají popisovány jako rituální a opakující se, tudíž jim lze přiřadit podobnou důležitost jako rituálům uvnitř samotné rodiny.

„To je fajn, tu loď už máme skoro od svatby, teda ne tu samou, ale je to takový naše, na vodě je klídek, tak to se opalujeme a čteme si s Jirkou a pak když je nám vedro tak hupsnem do vody, to je paráda. Nebo jsme taky s těma známýma, večer si třeba otevřeme víno a klábosíme.“ (Lada)

V některých rodinách mají partneři společné známé, a tudíž tráví čas společně i se známými, takto o tom hovoří Monika, v rodině Františka to je spíše tak, že on chodí se svými kamarády a jeho partnerka se stýká s kamarádkami z předporodního kurzu, jelikož mají stejně staré děti a podobné starosti.

„...třeba já v pátek chodím do hospody s kamarádama si vypít pivo... Dita má kamarádky z předporodního kurzu, kde se potkaly, takže ty děti jsou stejně starý, oni se vídaj od narození a jezděj po tom Brně... jsou čtyři, takže každý týden jsou jinde, takže oni na celý den někam vypadnou. Takže třeba čtvrtek nebo pondělí jsou někde jinde, ale ty holky jsou spolu i ty děti a manželky, takže mají takovouhle náplň, která je mimo školku a nejsou zavřeny doma.“(František)

V rodině Moniky se naopak oba rodiče schází se svými známými společně. Často jsou to také manželské páry ve podobném věku ze sousedství.

„...a do toho třeba zatahujou i sousedy, že k nám často choděj i sousedi anebo rodiče právě choděj jakože k sousedům a tam se ty vztahy jakože udržujou, s někým častěj s někým to někdy na chvíli ochabne, ale pak se zase obnověj, zase se pozvou. Víím, že mají takový dvě tři rodiny, ke kterým chodí pravidelně, no že se jako ty dvě tři rodiny sejdou u nás nebo u sousedů dole nebo u sousedů vedle a tak jako chlastaj, nachystá se hromada chlebiček a

popíjej tam třeba do dvou do rána a pak jdou ráno do práce anebo si ještě teď oblíbili, že si jako vaří večer. Ta jedna sousedka umí výborný Langoš domácí, takže ta vždycky uklohní Langoš a jdeme k ní všichni na Langoš.“(Monika)

„...nebo k nám taky často chodí návštěvy. A to je vlastně taky takový zvyk, že tak dvakrát do týdne k nám přijdou kamarádi, manželé co je známe už léta, nebo jedna vdova, to je různé, kdo má zrovna cestu kolem tak se zastaví, na kafe, popovídáme si.“(Vlastík)

V rodině Vlastíka je to velmi podobné, ale se svými známými se setkávají nejen doma, ale též v restauraci u piva.

„A pak se taky scházíme všichni v hospodě tak jednou někdy dvakrát v týdne. To je taková naše oblíbená hospůdka, kam to máme všichni stejně daleko a tam se v úterý večer sejdeme. To jsme taková parta, já a moje žena, pak ještě jeden pár, jedna paní, co je vdova a někdy ještě dva vdovci. To je nás pravidelně pět, tak jednou za měsíc s náma jde i Bára, ona ale nepije, tak si dává džusy. To si tak poklábosíme, my s chlapama si dáme pivčo, kořalku, ženský si dávají víno a probereme co se stalo a co je nového. Když má někdo narozeniny tak se tam všichni sejdeme a oslavenec zve ostatní.“(Vlastík)

V některých rodinách, kde jsou děti odrostlé se k těmto rituálům původně výlučně rodičovským přidávají i dospělé děti. Tento fakt výše uvádí Vlastík a dále také Monika.

„Teď když jsme doma, tak chodíme i my jako děti.“(Monika)

Někteří rodiče umožňují dětem již od narození kontakt s vrstevníky mimo výchovné instituce – jesle, mateřské školy. Děti tak mají možnost společně se vyvíjet a ovlivňovat v přátelském a známém prostředí.

„Dita má kamarádky z předporodního kurzu, kde se potkaly, takže ty děti jsou stejně starý, oni se vídaj od narození a jezděj po tom Brně, jsou čtyři, takže každý týden jsou jinde, takže oni na celej den někam vypadnou. Takže třeba čtvrtek nebo pondělí jsou někde jinde, ale ty holky jsou spolu i ty děti a manželky, takže mají takovouhle náplň, která je mimo školku a nejsou zavřeny doma...Se kterýma vyrůstaj, oni se znají v podstatě od narození, takže oni rostou a vyvíjí se tam nějak jejich osobnost, že to pozoruješ na těch holkách,

tahle je taková, takhle taková a že prostě mají takovou partičku už ty děti.“(František)

„Takže jsme měli takovou partičku s dětma nebo jsme si hráli s bráchou na indiány a na kovboje... když jsme byli malí, tak naši měli přátelé ve stejné věkové kategorii a my jsme byli stejně starý děti a my jsem s nima hrozně cestovali, výlety o víkendu a tak, to bylo bomba, já si to dětství jako hrozně užila, oni byly dvě holky, my s bráchou a jezdili jsme k náma na chatu nebo zas k nim do stanu a byli jsme dvě rodiny pohromadě, my jsme se děti bavily spolu a dospělí zase spolu, hráli jsme si a tak.“(Monika)

František i Monika těmto rituálům přiřkládají velkou důležitost. Mluví o pozitivním vlivu a formování osobnosti.

3.4.8 Vztahy v rodině vyplývající z výpovědí respondentů

Během rozhovorů s respondenty vyplynulo na povrch mnoho vyjádření, které značí vztah respondenta k dalším členům rodiny nebo k dané situaci.

„Jak se nevidíme, tak mám pocit, že se vzájemně užíváme, ale tahle zóna u nich nefunguje, těch hodin s nima je míň a proto já se snažím užít je a děláme blbosti a oni tak cejtěj.“(František)

František si uvědomuje odlišnost svého vnímání vztahu k dětem a toho jak jeho děti vnímají jeho chování k nim. Také zmiňuje odlišnost mezi původními představami o rodičovství a následnou realitou.

„Myslel jsem si, že to s těma dětma bude jednodušší, že si lehnou do postele a budou mě poslouchat no a to moc nejde, já jim čtu pohádku nebo vyprávím pohádku a dělaj kolem toho kraviny.“(František)

Také si František uvědomuje, že je velmi omezen časovými možnostmi. Sám vnímá velkou variabilitu využití volného času s dětmi, avšak zdůrazňuje nutnost volby a mezi jednotlivými alternativami

„Jediná věc je, že dneska máš miliony možností jako co s dětma dělat, jakým způsobem je vychovávat, jak jim dát to či ono, ale zjištíš, že ten den má jen 24 hodin, s dětma 12 a nenarveš tam ani třetinu toho, co bys chtěl.“ (František)

Petr popisuje úzký vztah s otcem v dětství, kdy otec děti brávil na výlety do přírody a trávil s nimi mnoho volného času. Zpětně to Petr hodnotí jako významnou součást svého dětství.

„Když jsme chodili s taťkou na ty výlety, tak byla spousta věcí, kdy jsme pracovali s fantazií hodně, kdy jsme si říkali různé příběhy a bylo to hodně zajímavý. To jsme šli a došli jsme třeba k takový bílý hoře a byla to halda soli a bylo to hrozně velikánský a táta jak byl mladej tak byl stejný střevo jako já, tako to bylo takový hodně zajímavý a myslím si, že to pro mě hodně znamenalo, zpětně.“ (Petr)

„Ještě mě teď napadlo, že když jsem pozorovala interakce mezi bráchou a mámou, oni jsou si povahově dost podobný, oni spolu vždycky dělali takový kraviny, dost se smáli, plácali se, dělali si ze sebe srandu a to se mi vždycky hrozně líbilo. Z tý naší mámy si my dva s bráchou srandu udělat můžeme, jo, že já jdu a štípnu jí do zadku nebo nějakou takovou srandu, s tou mámou to jde. S tím tátou je sranda protože se snaží tak jako hlásit a bejt tak jako rádoby hustej, otevřenej a strašně cool, ale ta máma je taková zajímavější osoba v tom, že si sama ze sebe ráda udělá srandu a spoustu věcí si dokáže nechat pro sebe, ty který jsou vhodný, ale na druhou stranu je otevřená mnohem víc v jinejch věcech než je ten táta, ten táta je takovej prvoplánovej tady v tom, on by se asi urazil kdybych ho plácla po zadku. Tam byla vždycky odlišná komunikace, jinak jsme se bavili s mámou a jinak s tátou.“ (Monika)

Monika popisuje rozdílný vztah s matkou a otcem. Popisuje odlišný přístup každého rodiče k dětem, otázkou je, zdali je tento rozdílný přístup způsoben zaujímanou rolí rodiče v rodině či povahovými vlastnostmi každého rodiče. Tento odlišný vztah k rodičům respondentka popisuje i v komunikační rovině vzájemných interakcí. Popisuje matku jako otevřenější a vstřícnější k žertům, otce naopak jako osobu, ze které by si naopak legraci nedělala. Dále z rozhovoru vyplynulo, jakou atmosféru u

Moniky doma matka vytvářela a jak byla vnímána samotnými dětmi i manželem její nepřítomnost v domácnosti.

„Jiný si to vybavuju o tom víkendu, když máma nebyla doma, ale byla v práci, tak to nám vařil táta, takhle on nevařil, on nám ohříval, což jako nebylo úplně šťastný, když jsme byli doma a byli jsme zvyklí na tu máma jako na ten element, ten maminkovskej, tak my jsme vždycky byli jako smutný, když ta máma nebyla jako doma. Ten táta byl takovej ne jako úplně spokojenej, že se o nás musí starat, ne že by se o nás nestaral, to ne, ale bylo to takový prázdnejší bez té mámy.“(Monika)

„ hráli jsme kanastu, hráli jsme žolíky a tady ty věci, ale jelikož náš tatínek je docela dominantní a nechtěl hrát jednu hru, ve který se vybírá balík a rychle může člověk prohrát, on nerad prohrává, takže to mu vadilo, takže to jsme pak hrát nemohli tak jsme pak hráli jenom žolíky“ (Monika)

Podle popisu respondentky M. je u nich v rodině otec dominantní osobou a řídí chod domácnosti. Tento povahový rys vyplývá z i výpovědí pana Vlastíka, evidentně má chod domácnosti plně pod kontrolou a většinu aktivit rozhoduje výlučně on.

„Takže já přijdu do kuchyně a žena mi udělá čaj a zeptá se mě, co si dám ke snídani, pak mi tu snídani nachystá a přinese do obývacího, to já už koukám na zprávy, někdy si dám ještě ráno před snídání cigárko...Po tom co přijdeme z nákupu, žena vybalí nákup a uspořádá ho do polic, já si dám zatím cigárko...ale to jídlo nakonec je moje práce. To je tak, že já si vařím jídla, které mám rád a i mě to baví to vaření, takže se s ženou střídáme, ale spíš ona mě nechává, ať si vařím. Obědváme společně a po jídle Bára uklidí ze stolu a nějak se se ženou domluví, kdo umyje a uklidí nádobí, to už je zas jejich rajón...To je takový můj rajón zase, někdy třeba Bára přijde, že mi pomůže tak jí nechám, aby vytrhala plevel nebo vyryla pampelišky z trávníku, tak to mi někdy pomáhá, ale spíš si to všechno dělám sám.“(Vlastík)

Pan Vlastík hovoří o rajónech a činnostech, které mají v rodině rozdělené, velmi citlivě hovoří o své zahrádce jako svém velkém koníčku, ke kterému raději ostatní členy rodiny nepouští a pokud ano, tak jim přenechá pouze banální úkoly. Naopak František hovoří o tom, že se

v domácnosti s ženou domlouvají na způsobu, který vyhovuje oběma stranám, popisuje to tak, že kompromis musí každý člověk udělat sám v sobě, o tom, že některé činnosti mají rozdělené.

„Rozdělené funkce v domácnosti nemáme, já se snažím být s nima co to jde, protože toho času není moc. Tak myslím si, že podle mě nefunguje úplně kompromis. Kompromis dělá člověk sám v sobě, ale že v tom vztahu funguje win to win řešení, takže když jdu do hospody já, nebo nebudem tady brát hospodu, ale když vstávám já tak manželka spí a obráceně, takže v tomhleto to máme rozdělený.“(František)

Ve výpovědi Terezy se objevuje zmínka o stereotypnosti společného soužití. Nejdříve vyjmenovává všechny činnosti každodenního rytmu domácnosti a myšlenku uzavře citátem:

„Tak to je takový, že táta večer udělá dvě kaše, který Kubik vyžunkne a jinak mě teď nic nenapadá, my máme vlastně hrozně nudnej život.“(Tereza)

Z vlastního pozorování je věta vyřčena s úsměvem, ze kterého bych osobně nedokázala usoudit nakolik je s touto myšlenkou Tereza doopravdy smířena. Z celkového popisu i zúčastněného pozorování je patrné, že je Tereza většinu dne sama doma se synem a s partnerem na sebe moc času nemají, pravděpodobně si tento fakt uvědomuje a ve výpovědích na něj poukazuje.

„Tak ráno když odchází tak ještě spíme, tak to se nestihneme vůbec rozloučit a když večer přijde, tak si akorát řekneme ahoj a já jsem tady v obýváku, někdy koukám na Ulici, která je někdy hrozně důležitá a někdy sedím nebo píšu do práce nebo do školy a někdy jdu Jirku pozdravit ke dveřím, takže mi vůbec nemáme žádný přivítací rituály. My si ani nedáme pusy na přivítanou, to je prostě takový šum toho dne a tý práce v domácnosti a práce do práce a do školy, že my se vlastně spolu jenom zdravíme a pak když Kubik usne brzo, tak já pracuju, Jirka pracuje, nebo Já pracuju a Jirka se dívá na televizi nebo já se dívám na televizi a Jirka pracuje vzadu v ložnici, jakože my se strašně mjííme ten večer, takže my se víceméně vidíme až o tom víkendu. A o víkendu, že bysme společně nějak aktivně strávili čas to se taky říct nedá.... Ale když tak

nad tím přemýšlím, tak vesměs s tím Jirkou netrávíme moc času, spíš se míváme by se dalo říct, nebo si tak navzájem pomáháme, že pak už nemáme čas jen na sebe. Velmi dlouho si slibujem, že spolu půjdeme čistě jenom sami, ale zůstalo jen u slibů.“(Tereza)

3.4.9 Proměny rituálů

Stejně jako všichni členové rodiny tak i společné rituály prochází postupným vývojem a změnami, některé změny jsou přirozené a potřebné jiné jsou náhlé a nečekané. Z výpovědí mých respondentů vyplynulo mnoho kategorií změn rituálů v rodině, nejvýraznější jsou však proměny rituálů způsobené přirozeným vývojem rodiny. O tomto fenoménu hovoří František.

„Ono se to jako vyvíjí, když byly menší, tak moc nevnímají to střídání nebo ten rozdíl. Jakoby ta starší teďko ví, že chodím do práce vydělávat peníze a ty peníze jsou potřeba...ale ta mladší ta už si to teďko uvědomuje, že odcházím a brečí při tom loučení, někdy mi zamává a někdy je našťvaná. ..takže oni rostou a vyvíjí se tam nějak jejich osobnost, že to pozoruješ na těch holkách...Časem získáme víc zkušeností s těma dětma a podle toho spíš jednáme, mě dělá třeba problém ten jejich rytmus, že někdy musí spát a že ne vždycky na to myslím. Třeba že když vyrazíme v deset hodin, že je pozdě, že ta mladší bude unavená a ta starší ne a že jakoby pořád jak jsem v tý práci tak strašně těžko odhaduju jak se to vyvíjí, jak za ten týden změní, během těch dvou dnů to nemám šanci poznat, je každé týden jiný, je to neustálý běh a vývoj.“

František má děti ve věku přibližně 2 a 4 roky, hovoří o rychlém vývoji dětí, s čímž nutně souvisí změny, popisuje situaci jako hůře zachytitelnou, pokud s dětmi není. Následkem toho jsou on a jeho partnerka nuceni se neustále přizpůsobovat a měnit tempo i rytmus rodiny a s ním spojené rituály. Tato změna rodinné rituality souvisí tedy s přirozeným vývojem dětí. Mezi další přirozené důsledky fyzického a fyzického dospívání dětí patří změna zájmů a zájem o vrstevníky.

„Někdy jsou u nás holky na víkend, ale teď jak už jsou starší tak se jim sem tolik nechce, to jsou radši doma, kam si pozvou kamarádky.“(Lada)

O změně, které se udála v rodině Moniky hovoří respondentka následovně:

„u nás v rodině nastala teda velká změna, kdy brácha si teď našel tu svojí přítelkyni a už doma v podstatě vůbec nebydlí...ale to, že už tam nebydlí ani ten brácha, to je i pro mě divný, že já ho už ho doma nepotkávám, pro mě to byla taková stabilita, taková jistota, že přijdu domů a najdu ho u toho počítače a on tam není...už si zase pěstuje ty svoje rituály zase někde jinde.“(Monika)

Moniky bratr opustil domov a tvoří si nový se svou přítelkyní, pro jeho sestru se ztratil rituál setkávání bratra po příchodu domů. Sama respondentka je při výpovědi částečně nostalgická a částečně smířená s tímto faktem, o kterém tušila, že někdy nastane. V rodině Moniky jsou obě děti již dospělé, bratr bydlí s přítelkyní a Monika přijíždí občasně domů pouze na víkendy, změnila se struktura i režim jejich domácnosti i společných činností.

„Ta chata je vlastně drží doteď a my s bráchou když jsme odrostli tak už na tu chatu moc teda nejezdíme nebo fakt jenom minimálně...“ (Monika)

Dříve měli jako rodina mnoho společných činností a rituálů spojených s množstvím času, který spolu rodina trávila. Dnes jsou společné rituály eliminovány a Monika hovoří o fenoménu, že si rodiče tvoří nové zvyky, týkající se pouze jich dvou jako partnerů ne již jako rodičů.

„Mě přijde, že teď už si ty rodiče žijou ty své rodinné hodnoty a rituály, teď si třeba pořídili čtyřkolku, takže k té chatě se pojí ta čtyřkolka, kdy oni si jedou na výlet, z té chaty si třeba objedou Komárku nebo nějaký vyhlídky a tak, nebo si sednou na kolo a užívají si svůj život, my už jsme odrostli a jsme s bráchou každéj někde jinde, takže ty rituály už tam netvoříme jako čtyřčlenná rodina, ale už to pozoruju spíš u těch rodičů ty rituály, který mají.“(Monika)

S odrůstáním a odchodem dětí z domova se jistě mění rituály v nejedné rodině. Rodiče se s dětmi vídají méně intenzivněji a to při příležitostech jako je společné jídlo, posezení u kávy či večer u vína.

„...ale občasné rituály jsou, že sedneme do kuchyně, dáme si víno a povídáme si.“(Petr)

Ne všechny proměny rituálů probíhají z důvodu biologicko-sociální podmíněnosti lidského chování. Mnoho okamžiků lidského života nedokážeme předvídat ani ovlivnit dopředu. O změně, která se udála v rodině Petra, hovoří sám respondent s ponurým tónem hlasu.

„Od té doby co táta změnil práci tak jsme podnikali jiné výlety, ale už to nebylo tolik osobní, tady ty výlety do přírody byly hodně osobní, bylo to čistě jen o nás dvou a nikdo tam nebyl, většinou tam nikdy nikde nikdo nebyl. Potom co táta byl zaneprázdněnej tak už neměl čas tady na ty věci, na tyhle výlety tak pak nastoupili takové věci jako nákupní turistika a výlet do Prahy do kina, což už samozřejmě nebylo natolik okouzující jako víkend pod širákem. Já jsem jakoby tu změnu tenkrát nepozoroval, ale zpětně teď když si to vezmu tak určitě jako jo. Mě to určitě nějak poznamenalo a myslím si, že tady tenhle zlom se projevil i na mě, nevím jakým způsobem, ale určitě jo. Kdyby se to nezměnilo, kdyby táta neměl pořád tu práci a pořád by probíhalo to, co probíhalo do té doby, tak že bych se třeba asi choval jinak nebo bysme s tátou třeba měli jiný vztah.“ (Petr)

Petrův otec získal novou pracovní pozici, díky které mu nezbyvalo tolik volného času jako dříve, změnil se proto víkendový i týdenní režim domácnosti, sám Petr hovoří o tom, že otec byl od té doby málo doma a změnil se i vztah mezi otcem a jeho dětmi.

Mnoho rituálů si děti ze své nukleární rodiny odnášejí za vzor a pokračují v jejich vykonávání i v nové rodině, aniž by si to častokrát uvědomovali. Jiné je to, pokud si odnášíme rituály a zvyklosti, které jsou nám později na obtíž. Často se pak takových rituálů těžko zbavujeme.

„Jako dítěti ti nikdy nepřijde divný, prostě bereš tak jako co se doma servíruje, nemáš to s čím srovnat, takže to bereš jako standard, prostě jakože všichni lidi jedí doma párky, jedí uzeniny...Já jsem si až teď, když jsem se odpojila od té své rodiny uvědomila, jak špatně se stravují a začala jsem se o ten zdravější životní styl zajímat.“(Monika)

Monika poznala špatné stravovací návyky své rodiny až na vysoké škole, poté co poznávala zvyky jiných lidí a měla porovnání s tím, jak je na tom její rodina. Sama hovoří o tom, že nyní, když se stará sama o sebe, snaží se lépe dodržovat zásady zdravého stravování a snaží se občas mírně navnadit i svou rodinu.

„Takže já občas přijdu, párkrát už jsem to udělala, že přijdu a já vám teď uvařím a oni jo jo v pohodě, takže oni mě nechali uvařit a já jsem jednou uvařila nedělní nebo sobotní oběd. Oni všichni s tím jako byli spokojení, jedli to, neměli s tím problém, že nemaj to smažený.“(Monika)

4 ZÁVĚR

V závěru své práce se pokusím zodpovědět na předem stanovené výzkumné otázky v posloupnosti, ve které byly vytvořeny.

1. Jaké každodenní rituály se vyskytují v současných rodinách z pohledu všech členů rodiny?

Současné každodenní rituály v rodině se odvíjejí od aktuální situace. Respondenti, kteří nemají děti, žijí radikálně odlišný život, než ti, kteří děti mají. Jejich život je výrazně ovlivňován potřebami jejich dětí. Z výpovědí je zřejmý rozdíl v ritualitě mezi rodičem, který je s dítětem/ dětmi doma a mezi tím, který chodí do práce a v domácnosti tráví méně času. V této souvislosti vznikají v rodinách s dětmi často oddělené rituály matek s dětmi a otců s dětmi. Mezi rituály otců patří večerní činnosti spojené s koupáním, kmením a uspáváním dětí, případně mají speciální rituály týkající se dovádění s dětmi, což je způsobeno časovou tísní každodenního režimu rodiny a potřeby své děti si „užít“. Zajímavým fenoménem je rodina generačně starší, kde jsou děti dospělé, přesto jeden potomek žije, ze zdravotních důvodů, dosud s rodiči. V této rodině ačkoliv je tato rodina o generaci starší než v případech mých respondentů

s dětmi, lze pozorovat stejné vzorce chování a ovlivnění přítomností dítěte v rodině jako u mladších rodičů.

Statisticky nejčtenějším rodinným rituálem vyplývajícím z rozhovorů je jednoznačně společné jídlo. Všichni respondenti hovoří o každodenním momentu, kdy se setkávají společně s ostatními členy rodiny u společného jídla. V týdnu jsou to především snídaně a večeře u rodin, kdy manželé pracují a o víkendu přibývá i společné posezení u oběda.

Z odpovědí respondentů lze vyzorovat fenomén proměny rituálů týkající se přípravy společných jídel. Z aktuálního nastavení společnosti vyplývá rozdělení rolí v rodině v kultuře stolování a přípravy společných jídel. Tedy v rodinách generačně mladších se příprava a vaření jídla dělí mezi oba partnery a to nejen příležitostně, ale především v každodenním režimu. U nejstarší generace respondentů lze pozorovat rozdílné nastavení, jsou zde viditelné hranice kompetencí v rodině, například vaří pouze muž, ostatní členové dělají pomocné práce nebo úklid. Toto rozdělení rolí nekopíruje stereotypní tvrzení, která ve společnosti často mylně převládají, příklad takového stereotypu může být, že žena vaří, stará se výlučně o domácnost a muž vydělává a na chodu domácnosti se nepodílí.

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že v jejich rodinách není rituálnost spojena výhradně se společným stolováním. Naopak se zde vyskytuje mnoho společných činností, které s jídlem nesouvisí. Pro jednotlivé členy rodiny je to určitá forma sociálního setkávání se. Při těchto činnostech sdílejí svůj čas a záliby s ostatními členy rodiny, respondenti nejčastěji hovoří o společném posezení, vykonávání domácích prací či nákupu. V rodinách starší generace jsou kromě společného jídla, posezení u kávy a nákupů ještě význačné večery trávené u televize. U respondentů, kteří dosud nemají vlastní potomky, se objevují rituály společně trávených večerních chvil v podobě posezení u

vína s rodiči, se kterým se pojí probírání zážitků prožitých během dne. U respondentů starší generace jsou partneři často odkázáni vzájemně sami na sebe tudíž se i každodenní rituály týkají především jich dvou, občasně mají kontakty s jinými členy rodiny či kamarády.

Rozdělení rolí v rodinách prochází také výraznou změnou. U respondentů, kteří dnes vychovávají malé děti, dochází k rovnoměrnému rozdělení rolí. Například otec má na starost přípravu jednoho denního jídla pro celou rodinu, příkladem je snídaně či večerního sunaru pro dítě, čímž si partneři navzájem vypomáhají zvládat domácí povinnosti. Dále se také ukazuje, že otcové generačně mladší přebírají povinnosti a rituály spojené s péčí o děti. Celkově lze pozorovat větší míru tolerance a otevřenosti k novým formám výchovy i dělení rolí u respondentů, kteří aktuálně vychovávají malé děti

2. Dochází v rodinách k transformacím rituálů, případně k jakým transformacím?

Stejně jako všichni členové rodiny tak i společné rituály prochází postupným vývojem a změnami, některé změny jsou přirozené a potřebné jiné jsou náhlé a nečekané. Z výpovědí mých respondentů vyplynulo mnoho kategorií změn rituálů v rodině, nejvýraznější jsou však proměny rituálů způsobené přirozeným vývojem rodiny i jejích jednotlivých členů. Nejvýraznější vývoj zaznamenávají rodiče dnes malých dětí, hovoří o složitosti situace, kdy se musí neustále vyrovnávat s prudkým vývojem svých dětí, který nutně znamená změny chodu i samotných rituálů rodiny. Z výsledků rozhovorů s respondenty vyplývá, že tyto neustálé změny jsou náročné především pro toho rodiče, který s dětmi není doma, jelikož za kratší dobu kterou s dětmi tráví, obtížně registruje směr vývoje dětí a je pro něj tudíž náročnější adaptovat se na nový stav.

Mezi další proměny rodiny a rodinných rituálů patří přirozeně odchod dospělých dětí z domova a zakládání si vlastní rodiny. V rodinách respondentů, kde děti již nebydlí se svými rodiči, jsou rituály eliminovány na především víkendové návštěvy, posezení nad kávou či sklenkou vína a povídání o vzájemných zážitcích, které spolu již členové rodiny nezažívají každý den. Situace odcházení dětí z domova je náročná nejen pro rodiče, ale i pro sourozence, kterým odcházející bratr či sestra schází a musí si zvykat na nové situace v rodině, kdy je pozornost rodičů zaměřena především jejich směrem. Z výzkumu vyplynulo, že odchod dětí z domova a s tím spojený odchod každodenních rituálů rodičů a dětí znamená nastavení rituálů nových. Rodiče si vytváří nyní spíše již jako partneři své vlastní rituály, nastává pro ně období, kdy mají mnohem více času sami pro sebe a také ho využívají. Jsou to společné dovolené, výlety, návštěvy kina, restaurací či styky s přáteli.

V odpovědích respondentů se objevily i změny, které přímo nesouvisí s přirozeným koloběhem života, může to být například vážné onemocnění člena rodiny, změna zaměstnání rodičů a další. Tyto změny jsou v rodinách hůře snášeny a mají poměrně velký vliv na atmosféru rodiny a vzájemné vztahy mezi jednotlivými členy. Rodina si musí zvykat na jiný režim a vznikají nové rituály, respondenty hodnocené nepříliš pozitivně, především z toho důvodu, že se rituály mění v kvalitativním ohledu. Rodiče nemají na děti například tolik času jako dříve a rituální zvyky se oklešťují či často dokonce mizí.

V rámci tématu proměny rituálů vyplynulo z analýzy zajímavé zjištění, že ne všechny rituály, které si děti z rodin odnášejí, oceňují a mnohé z nich jim naopak nevyhovuje a snaží se je změnit. Oproti ostatním změnám je tato změna rituality rodiny konkrétně jednotlivce záměrná a cílená. Jedna z respondentek hovoří o špatných stravovacích návycích, kterých se dnes snaží zbavit a má snahu zavést rituál zdravějšího stravování i v rodině, kde již primárně nežije. Z toho příkladu

je patrné, že ne všechny rituály musí být tvořeny rodiči či společným děním v rodině.

3. Jaké lze nalézt podobnosti v rodinách generačně odlišných, čím je tato ritualita utvářena?

Jedním z hlavních pojítek všech generací, se kterými jsem prováděla rozhovory, tj. mladí bezdětní a svobodní lidé až prarodiče v důchodu, je bezesporu chvíle, kdy se rodina sejde u společného jídla. Všechny rodiny se v týdnu schází u večeře, většina z nich i u snídaně. O víkendu se sejde většina rodin i u společného oběda. V rodinách, kde již děti nebydlí s rodiči, se přesto děti s rodiči navštěvují a společně stolují. Častým a již výše zmíněným rituálem je posezení ať u kávy, občerstvení či vína a sdílení zážitků.

K dalším rituálům vyskytujícím se u všech generací je setkávání se s přáteli a blízkými. Každá rodina má okruh svých známých, se kterými tráví společné chvíle a zajímavostí je, že často se do těchto setkání zapojují i děti, ať dosud malé tak již odrostlé. Je patrné, že sociální kontakty všech věkových skupin tvoří v životě člověka i celé rodiny důležitou součást.

Poměrně běžně se také rodiny a známí schází u příležitostí oslav narozenin a významných dnů rodiny. Tyto momenty jsou jedny z mála chvil, kdy se schází celá širší rodina. Struktura oslavy bývá ve všech rodinách podobná, středem setkání je společné stolování oběd/večeře v kruhu rodinném, také přípitek, předání darů a následná konverzace. Různé pak bývají zvyky týkající se slavnostního přípitku, přání a nezbytně také tradičních pokrmů, které při těchto příležitostech servírují.

Závěrem bych shrnula podstatu rituálů v rodinách. Z odpovědí a reakcí respondentů je patrné, že ritualita rodiny je pomyslnou páteří rodinného života. Zvyky, které rodina má určují chod a rytmus celého

rodinného života a nastolují v rodině pravidelnost, která zajišťuje všem jejím členům jistotu. Pro každého jedince ať už je v jakékoliv rodinné pozici je nezbytnou potřebou nalézat ve své rodině bezpečí a jistotu, kterou rituály rodiny splňují.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BABYRÁDOVÁ, H. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 2002. ISBN 80-210-3029-1

BÉREŠOVÁ, Monika. *Transformace pohřební instituce v severních Čechách*. Plzeň, 2011. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

BERNEOVÁ, P., SAVARY, L. *Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-192-4.

BOWIE, F. *The Anthropology of religion*. Malden: Blackwell Publishing, 2000. ISBN 0-613-20848-8

FROLEC, V. *Čas života*. Brno: Blok, 1985.

GAJDOŠ, Adam. *Spálit' a hotovo: „Pohřeb bez obradu“ očami pozostalých*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

GENNEP, A. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Portál, Praha 2000. ISBN: 978-80-7367-569-1

HOĐÁKOVÁ, Kateřina. *Rituál v psychoterapii z pohledu psychoterapeutů*. Brno, 2010. Diplomová. Masarykova univerzita v Brně.

JUNG, C. G. *Symbol a libido*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2004. ISBN 80-85880-35-0.

KAUFMANN-HUBEROVÁ, G. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998.

ISBN 80-7178-203-3
MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-901424-7-8.

KOLESOVÁ, Lucie. *Kultura a rituál*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita.

KOUROVI, P. a P. *České Vánoce*. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-252-6

MATĚJÍČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. 3. Praha: Portál, 1996. ISBN – 80 – 7178 – 494 – X

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

NEŠPOROVÁ, Olga. *Reflexe smrti a pohřební obřady v současné české společnosti*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.

PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

PROKEŠOVÁ, Petra. *Místo rituálů v současné rodině*. Praha, 2008. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze.

ŘÍHOVÁ, Kamila. *Domácí zvyklosti a rituály*. Hradec Králové, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové.

SATIR, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0

SAUZÉDE, J. P. a A. *Spokojené soužití v nové rodině*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-295-9.

SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0337-3

TÓTHOVÁ, J. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.

TURNER, V. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.ceskevelikonoce.cz

www.ceske-tradice.cz

<http://oxforddictionaries.com/>

<http://www.lereve.cz/>

<http://www.gymnasion.org/archive/article/ritual-co-dela-cloveka-clovekem>

6 RESUMÉ

It is certain that today, the rituals of ancient times have changed, but they have not lost most important function, human needs to belong somewhere. The responses and reactions of the respondents shows, that routine of family is imaginary backbone of family life. Customs, that the family have, determine run and the rhythm of family life and make regularity in family, which provides security to all members. For each individual person whether it is in any position of the family is an essential need to found in our family safety and security, which family rituals satisfy.

